

KLIMATRÄTTVISA

Bananplanta hemma hos bonden Maria Munyoli i Kenya. Foto: Onyango Ayany.

KLIMATRÄTTVISA

Rättvisa lämnar ingen utanför! _____	5
Rätten till mat, det småskaliga jordbruket och klimatet _____	7
Livsmedelssystemet och klimaträttvisan _____	11
Jordbruket – klimatbov eller klimathjälte? _____	15
Agroekologi – ett nytt sätt att tänka kring vårt livsmedelssystem _____	15
Agroforestry – odling av grödor och träd tillsammans _____	16
Jordbruket – en potentiell fyrfaldig hjälte _____	18
Jordbruket som nyckeln till att uppnå Agenda 2030 _____	18
Klimatkrisen hårt slag mot småskaliga bönder – men de saknar stöd _____	20
Internationell klimatfinansiering – eller brist på riktiga pengar _____	23
Klimatfinansiering till jordbruk _____	23
Klimatfinansiering till kvinnor och med jämställdhetsfokus _____	25
Klimatfinansiering till de fattigaste länderna _____	26
Sammantaget om klimatfinansiering _____	27
Klimatfinansiering i Kenya _____	28
Korgar och Kooperation i kampen mot klimatet _____	30
När bönder planterar träd i jordbruket _____	32
Sveriges bidrag till klimatfinansiering och bistånd _____	35
Sveriges klimatfinansiering _____	35
Det svenska biståndet, klimatet och jordbruket _____	35
Sammantaget om jordbruket, Sveriges klimatfinansiering och bistånd _____	36
Rekommendationer _____	38
Referenser _____	40
Förkortningar _____	43

Klimaträttvisa

Denna rapport är skriven av Vi-skogen och We Effect. Den publiceras med stöd från Sida. Sida har inte deltagit i produktionen och ansvaret för innehållet är utgivarens.

Rapportförfattare: Kajsa Johansson och Åsa Ljusenius
 Samordnare: Måns Stenberg och Åsa Ljusenius
 Intervjuer: Onyango Ayany

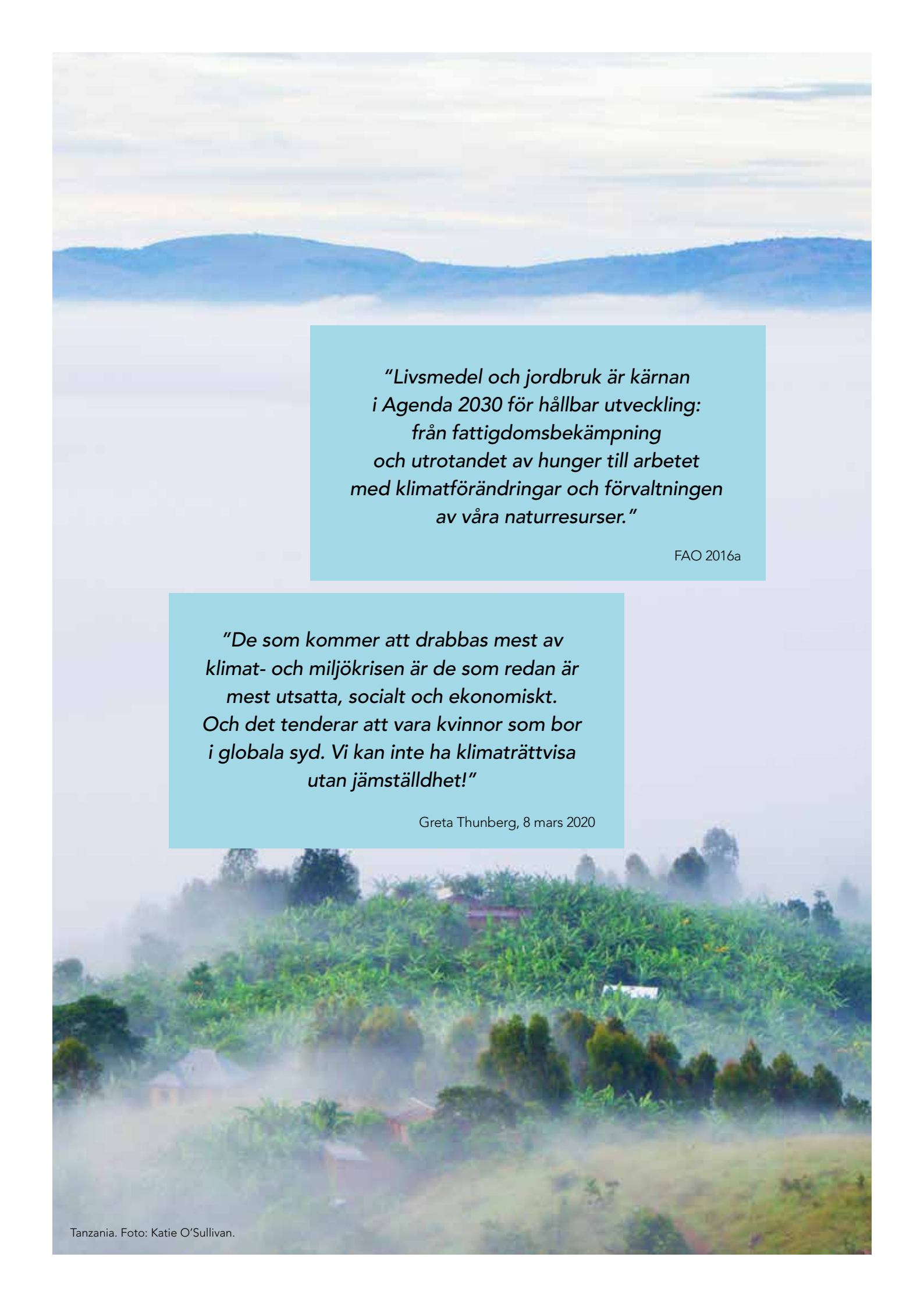
Produktion och illustration: Kölare Design.

Vi-skogen, Box 11175, 100 61 Stockholm. Telefon: 08-120 372 70.
 Hemsida: www.viskogen.se

We Effect, Box 111 48, 100 61 Stockholm. Telefon: 08-120 371 20.
 Hemsida: www.weeffect.se

ISBN: 978-91-986651-1-6

Omslagsfoto: Margaret Mbithe, Kenya. Foto: Anna Kakuli.

*“Livsmedel och jordbruk är kärnan
i Agenda 2030 för hållbar utveckling:
från fattigdomsbekämpning
och utrotandet av hunger till arbetet
med klimatförändringar och förvaltningen
av våra naturresurser.”*

FAO 2016a

*“De som kommer att drabbas mest av
klimat- och miljökrisen är de som redan är
mest utsatta, socialt och ekonomiskt.
Och det tenderar att vara kvinnor som bor
i globala syd. Vi kan inte ha klimaträttvisa
utan jämställdhet!”*

Greta Thunberg, 8 mars 2020

RÄTTVISA LÄMNAS INGEN UTANFÖR!

När man vandrar runt på majsält i södra Afrika pratar man alltid om väder. När majsen är gul, frisk och vacker har regnen fallit i rättan tid. Då vet man att det blir välfyllda lager som räcker fram till nästa skörd och tillräckligt med pengar för att både skicka barnen till skolan och köpa saker som hushållet behöver. När man möter korta, bruna och sorgsna plantor har majsen torkat eller ruttnat bort, på grund av sjukdom eller för att regnen aldrig kom. Då står hungern inför dörren.

Jag minns ett möte med en grupp kvinnor i en by utanför Shurugwi i centrala Zimbabwe. Året var 2007 och det var svår torka i landet; det rådde matkris och hyperinflation. Det var också stundande valrörelse; oppositionen växte och Robert Mugabes regering styrde utdelningen av matbistånd för att säkra lojalitet. Hungern växte, liksom det politiska våldet.

Kvinnorna utanför Shurugwi hade samlats för att prata om odling; de läste en studiecirkel om klimatförändringar och denna vecka träffades de hemma hos Janet Sihlahla. Diskussionen var livlig; jag hängde inte med i alla turer, men budskapet var glasklart: vädret förändras; om våra barn ska äta måste vi odla andra grödor. Gruppen hade redan börjat diversifiera sina jordbruk. Janet Sihlahla pekade på sina pumpor, andra berättade att de odlade sötpotatis och kassava, som är både näringsriktiga och tåliga.

Mötet med kvinnorna var inspirerande och starkt och jag blir fortfarande berörd när jag tänker på det. Det var oerhört svåra tider i Zimbabwe och de här kvinnorna gjorde som de brukar; de sökte aktivt efter lösningar och de jobbade tillsammans. Skillnaden stavades kunskap. Studiecirkeln organiserades av en bondeorganisation med stöd av We Effect.

Det har snart gått 15 år sedan vi vandrade runt på åkrarna utanför Shurugwi. Jag tänker på kvinnorna som lever där, på ansvaret de tvingas ta – och på hur de som bidrar allra minst till klimatförändringarna samtidigt är de som drabbas allra hårdast av klimatkrisen.

Våra partnerorganisationer rapporterar att klimatförändringar har påverkat deras jordbruk och livsvillkor i grunden. Samtidigt får de lite eller inget stöd från sina egna regeringar. Vi har flera miljoner vittnesmål som säger samma sak: skördarna minskar och är av sämre kvalitet. Människor har brist på mat – trots att de själva är bönder.

Vi måste stödja de som drabbas hårdast och det gör vi genom att se till att klimatfinansiering når hela vägen fram till de människor som behöver den bäst, särskilt småskaliga bönder, kvinnor och unga, i linje med Agenda 2030:s huvudprincip om att ingen får lämnas utanför. Klimaträttvisa handlar om kvinnorna i Shurugwi.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'AnTi'.

Anna Tibblin
Generalsekreterare för
Vi-skogen och We Effect

Jane Okoth och hennes barnbarn Jane, Kenya.
Foto: Amunga Eshuchi.

RÄTTEN TILL MAT, DET SMÅSKALIGA JORDBRUKET OCH KLIMATET

Sedan 2014 har andelen människor som saknar trygg tillgång till mat ökat. När coronapandemin inleddes började kurvan peka brant uppåt. Enligt FN saknade nästan var tredje person (2,37 miljarder) tillgång till tillräckligt med mat under 2020. Det är en ökning med nästan 320 miljoner människor på bara ett år. Ökningen under 2020 var därmed lika stor som ökningen under de tidigare fem åren tillsammans.¹

Men även om coronakrisen kraftigt förvärrar hungersituationen, var trenden negativ redan innan pandemin.² Detta trots att FN:s medlemsstater 2015 antog de globala hållbarhetsmålen med föresatsen att utrota hungern till 2030.

2020 rapporterade FN att den mänskliga utvecklingen går bakåt för första gången sedan man började mäta år 1990.

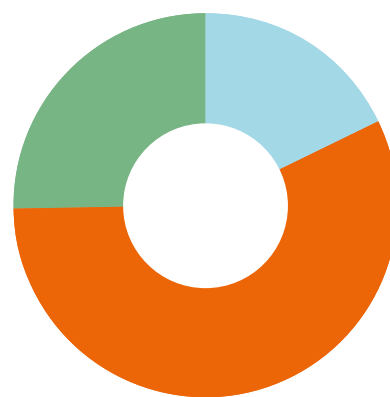
TILLGÅNGEN TILL MAT I SIFFROR

80 procent av de som lever i extrem fattigdom bor på landsbygden med jordbruk som en av sina huvudsakliga sysselsättningar.⁴ Småbrukare med mindre än två hektars odlingsyta står för ungefär 30 procent av jordens matproduktion.⁵ Kvinnor är överrepresenterade bland världens fattiga och bär samtidigt det största ansvaret i hushållet för matproduktionen. 60 procent av de som saknar trygg tillgång till mat är kvinnor.⁶ Enligt FN:s kvinnoorganisation, UN Women, löper kvinnor 27 gånger högre risk än män att hamna i en situation med svår matotrygghet.⁷ Urfolk utgör ungefär fem procent av den globala befolkningen men utgör 15 procent av alla människor som lever i fattigdom.⁸

Det vill säga att den globala utvecklingen går åt fel håll vad gäller livslängd, utbildningsnivå och inkomst.³

Hunger och rätten till mat hänger tätt samman med fattigdom, ojämlikhet och en orättvis fördelning – något som We Effect och Vi-skogen rapporterat om tidigare.⁹ Klimat och extrema väderförhållanden spelar emellertid en allt större roll, och det är just dessa förhållanden i relation till rätten till mat som vi fokuserar på i denna rapport. FN:s livsmedelsprogram World Food Programme (WFP) pekar på att konflikter, extremväder och ekonomisk chock från bland annat finanskriser är viktiga orsaker till att människor inte kan trygga sin tillgång till mat. Figur 1 visar hur WFP uppskattar de olika drivkrafterna bakom ökad akut matotrygghet globalt.¹⁰

Figur 1: Antal människor globalt som lever i akut matotrygghet indelade i huvudorsak

- **Konflikter:** 77 miljoner människor i 22 länder
- **Extremväder:** 34 miljoner människor i 25 länder
- **Ekonomisk chock:** 24 miljoner människor i 8 länder

¹ FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO 2021. "Trygg tillgång till mat" är en översättning av engelskans "food security".

² Hunger mäts av FN som förekomst av undernäring, på engelska "prevalence of undernourishment", (PoU).

³ UNDP 2020a och UNDP 2020b.

⁴ Castañeda et al. 2016.

⁵ Riccardi et al. 2018.

⁶ WFP odaterad.

⁷ UN Women et al. 2020.

⁸ Världsbanken odaterad.

⁹ Vi-skogen och We Effect 2020.

¹⁰ FSIN 2020 sidan 3. "Akut matotrygghet" är en översättning av engelskans "acutely food insecure".

Det är också viktigt att se hur konflikter och klimatförändringar samspelar. I 12 av de 20 länder som är värst drabbade av klimatförändringar pågår våldsamma konflikter. Detta innebär inte nödvändigtvis att det finns ett direkt samband mellan klimatförändringar och konflikt. Snarare handlar det om att länder som befinner sig i allvarliga och långa konflikter har sämre förmåga att hantera och anpassa sig till klimatförändringar.¹¹

Enligt WFP har extrema väderförhållanden gjort att ytterligare fem miljoner människor i dag lider av hunger jämfört med 2018.¹² FN:s miljöprogram UNEP uppskattar kostnaderna för förluster och skador på liv och egendom till 50 miljarder USD/år i länder med störst fattigdom, beräknat för år 2020. Kostnaderna förväntas öka kraftigt med de förväntade temperaturökningarna.¹³

Kvinnor drabbas hårdare av klimatförändringar och extremväder än män. En forskningsöversikt har tittat på 130 studier och funnit att kvinnor enligt dessa studier drabbas värre ur flera aspekter, vilket visas i figur 2.¹⁴ Bland

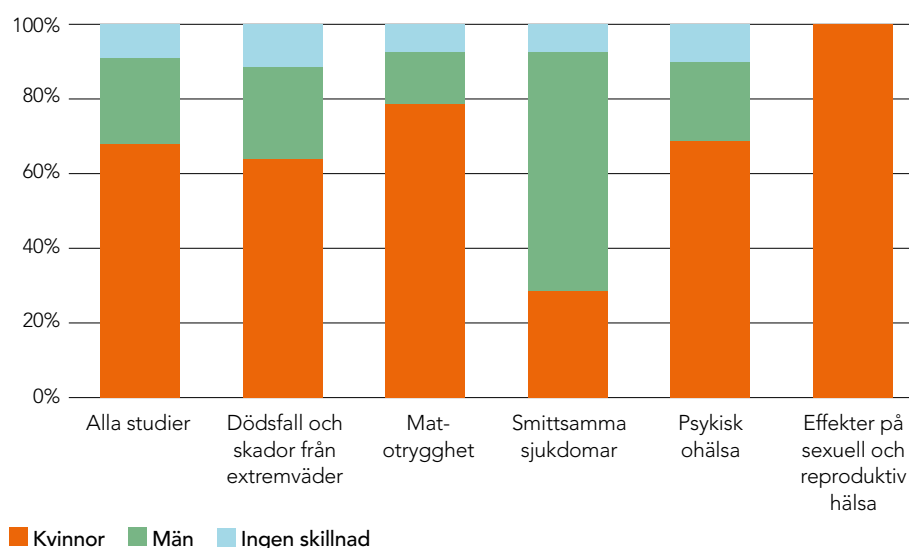
annat kan vi se i figuren att 79 procent av studierna fann att kvinnor i högre grad än män riskerar livsmedelsotrygghet. Studien visar också att extrema väder ökar risken för könsbaserat våld.

Klimatförändringarnas effekter är påtagliga i alla länder där We Effect och Vi-skogen arbetar. Kvinnor och flickor, människor på landsbygden och andra marginaliserade grupper påverkas oproportionerligt av klimatkrisen.

I konsekvensbedömningar för våra biståndsinsatser kan vi konstatera att osäker tillgång till vatten var det som påverkade kvinnor mest utifrån de svårigheter som det innebär i jordbruket, ökad omsorgsburda i hemmet och hälsorisker.

Klimatförändringarna underminerar människors rätt till mat genom att de försvagar eller bryter försörjningskedjorna, påverkar jordmånen och boskap negativt samt leder till att skördar slår fel. Kvinnor bär bördan för många av de klimatrelaterade riskerna, såsom torka, jordskred, översvämningar och orkaner. Detta har en negativ inverkan på deras förmåga att delta i aktiviteter i samhället, såsom

Figur 2: Kvinnor drabbas hårdare av klimatförändringar och extremväder än män

Källa: Dunne 2020. Notera att staplarna anger hur många studier som angav att kvinnor, män eller ingendera drabbades mer. De anger alltså inte hur *hårt* kvinnor och män drabbas.

¹¹ ICRC 2020.

¹² FSIN 2020.

¹³ UNEP 2014.

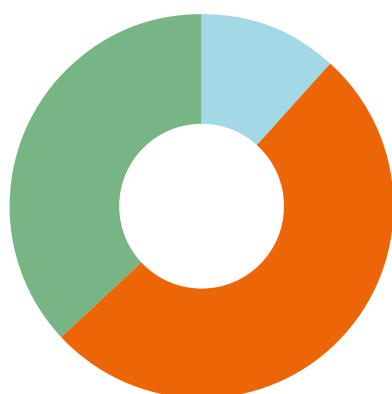
¹⁴ Dunne 2020.

föreningsliv och utbildning. Kvinnors rörelsefrihet begränsas också av vilka krav som ställs på dem på hushålls nivå, krav som alltså ökar i tider av kris eller katastrof.¹⁵

Södra Afrika utsätts årligen för upprepade naturkatastrofer och extremväder. Regionen präglas av torka, tropiska cykloner och översvämningar och har sedan 2012 endast haft två gynnsamma odlingssäsonger.

Figur 3 visar de huvudsakliga drivkrafterna bakom den akuta matotryggheten i Angola, Demokratiska republiken Kongo, Eswatini, Lesotho, Madagaskar, Malawi, Moçambique, Namibia, Tanzania, Zambia och Zimbabwe.¹⁶

Figur 3: Antal människor i södra Afrika som lever i akut matotrygghet indelade i huvudorsak

- **Konflikter:** 15,6 miljoner människor i ett land
- **Extremväder:** 11,2 miljoner människor i nio länder
- **Ekonomisk chock:** 3,6 miljoner människor i ett land

I mars och april 2019 drabbades södra Afrikas kust av två tropiska cykloner, Idai och Kenneth. Det var första gången i historien som två cykloner drabbat området, då framför allt Moçambique, inom en så kort tidsperiod. Cyklonerna orsakade massiv förstörelse och beräknas, tillsammans med

översvämningarna som kom i samband med dem, ha drabbat 3,8 miljoner människor. Cyklonerna inträffade under skördetiden och förstörde hela skörden för befolkningen där majoriteten är småskaliga bönder.¹⁷ Området där Idai drog in drabbades återigen av en cyklon i början av 2021, den något mindre starka cyklonen Eloise. I detta område lever omkring 100 000 människor fortfarande i temporära läger och undermåliga bosättningar på grund av cyklonerna Idai, Kenneth och Eloise.¹⁸

Samma år som Idai och Kenneth drog fram, 2019, drabbades grannlandet Zimbabwe av den värsta hungerkrisen på ett årtionde. Efter att Idai orsakat översvämningar och jordskred även i Zimbabwe utsattes landet för den värsta torkan på flera decennier, med temperaturer upp emot 50 grader i vissa regioner. Zimbabwe har endast haft ett normalt nederbördsår under de senaste fem åren. Den extrema fattigdomen i Zimbabwe beräknas ha ökat från 29 procent 2018 till 34 procent 2019, vilket motsvarar 5,7 miljoner människor. När det gäller basvaran majs var produktionen 2018/2019 mer än 40 procent lägre än femårsgenomsnittet.¹⁹

Även i Latinamerika och Karibien har klimatförändringarna en påtaglig effekt på produktionen av mat, inte minst i länderna i den torra korridoren i Centralamerika, som inkluderar El Salvador, Guatemala, Honduras och Nicaragua. Torka är det som i störst grad påverkat matproduktionen. I Guatemala var produktionen av majs 2018 hela 1,7 miljoner ton under genomsnittet på grund av torkan.²⁰

Nedslagen ovan är tydliga exempel på att klimatförändringarna kommer att fortsätta leda till minskande skördar för basvaror som till exempel ris, majs och vete. Detta drabbar småskaliga bönder hårt, eftersom möjligheten att kunna odla och sälja basvaror är livsviktig för att bönder, deras familjer och lokalsamhällen ska få trygg tillgång till mat och inkomst.

¹⁵ We Effect odaterad.

¹⁶ FSIN 2020 sidan 35.

¹⁷ FSIN 2020.

¹⁸ Kent 2021.

¹⁹ FSIN 2020.

²⁰ FSIN 2020.

Msafiri Kylace har med stöd från Vi-skogen planterat över 600 träd på sina knappt två hektar mark i Tanzania. Träd i jordbruket ökar motståndskraften mot klimatförändringarnas effekter. Foto: Camilla Thulin.

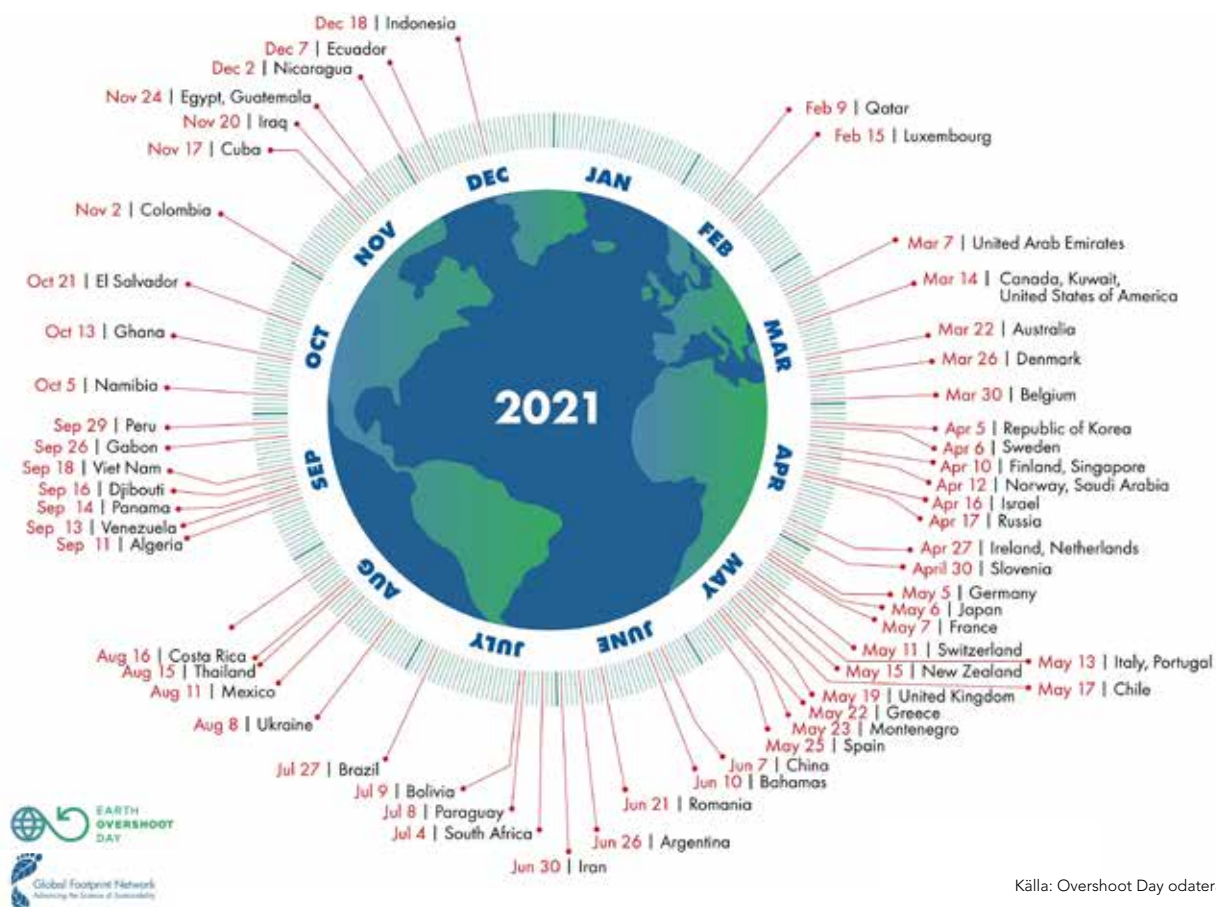
LIVSMEDELSSYSTEMET OCH KLIMATRÄTTVISAN

Extremt få produkter som vi konsumerar i Sverige är helt svenska i betydelsen att de inte i något led av produktionen är beroende av någon importerad vara. En helsvensk diet, alltså en diet endast på de varor där Sverige är självförsörjande, skulle bestå av spannmål, morötter och socker.²¹ Detta innebär att vi, när vi tänker kring vår mats klimatpåverkan, måste ta hänsyn till det klimatavtryck som maten gör på de platser varifrån produkterna importeras. Det globala livsmedelssystemet består av alla de tjänster, aktörer, institutioner, regelverk och den politik som är en del av såväl produktion som förädling, processande,

distribution och försäljning av mat. För de livsmedel vi konsumerar återfinns 90 procent av vattenanvändningen, 46 procent av utsläppen av växthusgaser och 51 procent av den utnyttjade åkermarken utanför Sveriges gränser.²²

En illustration av vikten av omställning i höginkomstländer är "Overshoot Day", se figur 4.²³ Modellen visar vid vilket datum vi skulle passera jordens planetära gränser givet att hela världens befolkning levde som i det angivna landet. För Sverige var det datumet 2021 den 6 april. För flera av de länder som We Effect och Vi-skogen arbetar i,

Figur 4: Overshoot days 2021 – datum då varje land börjar leva över sina tillgångar

Källa: Overshoot Day odaterad

²¹ We Effect 2021.

²² Wood 2020.

²³ Overshoot Day odaterad.

som exempelvis Guatemala, ligger datumet mot slutet av året. Som en illustration av klimatorättvisa är Guatemala ett av de länder i Latinamerika som drabbas hårdast av klimatförändringarna samtidigt som dess klimatpåverkan, jämfört med exempelvis Sveriges, är mycket blygsam. Det är emellertid viktigt att ha i åtanke att det är stora skillnader även inom länder vad gäller klimatpåverkan. Generellt har människor med lägre inkomst lägre klimatpåverkan

än människor med högre inkomster, oavsett i vilket land vi bor. Studier visar att de totala utsläppen av den rikaste 1 procenten av jordens befolkning är större än de totala utsläppen av de fattigaste 50 procenten.²⁸

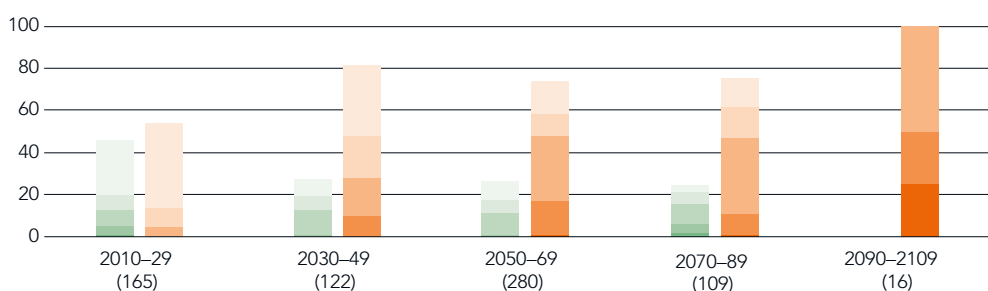
Vad innebär då klimatförändringarna för jordbruket i världen? Den generella trenden är att jordbruket kommer att drabbas hårdare i utvecklingsländer. Staplarna i figur 5 och 6 nedan visar prognoser över i vilken omfattning storleken på skördar kan komma att påverkas av klimatförändringar i utvecklingsländer (figur 5) respektive i alla länder i världen (figur 6) mellan år 2010 och år 2109 med anledning av klimatförändringarna. De gröna staplarna visar en positiv utveckling, alltså större skördar. Ju starkare grön, desto större skörd. Omvänt visar de orangea staplarna en negativ utveckling, alltså mindre skördar. Ju starkare orange, desto mindre skörd.²⁹ Sammantaget är det alltså rika länder och rika personer som påverkar klimatet mest. Samtidigt är det fattiga länder och fattiga människor som drabbas hårdast av klimatförändringarna, exempelvis sett till minskade skördar. Här är det på sin plats att tala om begreppet klimaträttvisa. Det finns många olika definitioner av klimaträttvisa, men i grunden bygger de alla på tanken om rättigheter och ansvar; eftersom höginkomstländer historiskt stått för de växthusgasutsläpp som orsakar dagens

KLIMATPÅVERKAN AV JORDBRUK OCH SKOGSBRUK – I SIFFROR

Jordbruk och skogsbruk står globalt för mellan 20 och 30 procent av utsläppen av växthusgaser.²⁴ Djurhållningen inom jordbruket står för två tredjedelar av sektorns utsläpp av växthusgaser och för nästan 80 procent av dess utsläpp av metangas.²⁵ Därtill står jordbruket för ungefär 70 procent av vattenanvändningen globalt och har en betydande påverkan på jordar, skogar, ekosystemtjänster och naturnyttan.²⁶ Varje år skövlas ungefär 10 miljoner hektar skog för att konverteras till annan markanvändning.²⁷ Avskogning har en kraftig negativ inverkan på klimatet eftersom det står för stora globala utsläpp av växthusgaser.

Figur 5: Förutspådda förändringar i skördar i utvecklingsländer till följd av klimatförändringar

PROCENTSATS AV FÖRUTSPÅDD SKÖRD (n=692)

Källa: FAO 2016c, sidorna 26-27

OMFATTNING AV FÖRÄNDRINGEN AV SKÖRDEN

Positiv 0-5% 5-10% 10-25% 25-50% 50-100%
 Negativ 0-5% 5-10% 10-25% 25-50% 50-100%

Notera: Antalet uppskattningar av förändringar i skörden visas inom parentes. Utvecklingsländer inkluderar alla observationer från platser i utvecklingsländer i Afrika, Latinamerika, Oceanien och hela Asien förutom Centralasien.

²⁴ Agroforestry Network 2019; Colombo et al. 2016.

²⁵ FAO 2016b.

²⁶ "Ekosystemtjänster är alla produkter och tjänster som ekosystemen ger människan och som bidrar till vår välfärd och livskvalitet. [...] Ibland används 'naturnyttan' som ett bredare samlingsbegrepp i stället..." Citat från

Naturvårdsverket

²⁷ FAO och UNEP 2020.

²⁸ Briggs 2020.

²⁹ FAO 2016c, sidorna 26-27.

klimatförändringar borde dessa länder bära det största ansvaret för följderna. Klimaträttvisa bygger även på tanken om ett gemensamt ansvar som dock utgår ifrån länders olika förmågor. Detta är även en av de principer som FN:s konvention om klimatförändringar, UNFCCC, bygger på. Vissa förespråkare för klimaträttvisa, inte minst från låginkomstländer, kopplar begreppet till rätten till utveckling; att låginkomstländer måste få ett utrymme att utvecklas och inte ställas inför samma krav att minska utsläpp som de länder som historiskt haft de största utsläppen. Bland förespråkare för klimaträttvisa råder det dock delade meningar om hur detta

ska uppnås, men gemensamt för många av dem är att de menar att det krävs en systemförändring.

Ytterligare en förutsättning för att nå framgång är att ha ett feministiskt perspektiv på klimaträttvisa. Som tidigare beskrivet drabbar klimatförändringarna kvinnor och män olika. Därför behövs ett starkt jämställdhetsperspektiv i kombination med ett transformativt perspektiv i arbetet för att nå klimaträttvisa. Könslinda klimatinsatser riskerar att missa kvinnors behov och cementera eller fördjupa redan existerande ojämställdhet och traditionella könsnormer. Utöver detta är kvinnor som förändringsaktörer viktiga för ett framgångsrikt miljö- och klimatarbete och outhärliga i kampen för rätten till mat i såväl familjer som i lokalsamhällen och på nationell och internationell nivå. Kvinnoledda organisationer, kvinnorättsorganisationer och demokratiska och kooperativa organisationer med jämställdhetsfokus är centrala i arbetet för ett hållbart, jämställt och klimaträttvist livsmedelssystem.³⁰

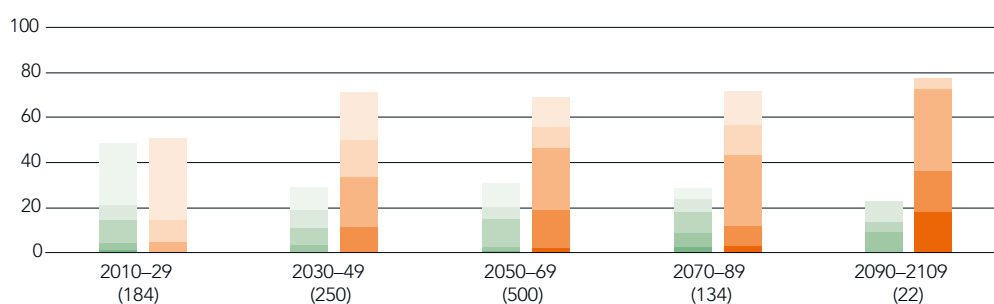
KLIMATRÄTTVISA ENLIGT WE EFFECT OCH VI-SKOGEN

Klimaträttvisa utgår från alla människors lika rättigheter och bygger på kunskapen om att klimatkrisen slår hårdast mot redan sårbara människor, att de som gjort minst för att skapa klimatkrisen drabbas värst. Klimatkrisen blottlägger och förstärker orättvisor mellan fattiga och rika, kvinnor och män. Klimaträttvisa utgår samtidigt från insikten om att de som orsakat krisen har störst ansvar för den – men att vi måste arbeta tillsammans, över hela världen, både kvinnor och män, för att lösa klimatkrisen.

”Studier visar att de totala utsläppen av den rikaste 1 procenten av jordens befolkning är större än de totala utsläppen av de fattigaste 50 procenten.”

Figur 6: Förutspådda förändringar i skördar globalt till följd av klimatförändringar

PROCENTSATS AV FÖRUTSPÅDD SKÖRD (n= 1090)

Källa: FAO 2016c, sidorna 26-27

OMFATTNING AV FÖRÄNDRINGEN AV SKÖRDEN

Positiv 0-5 % 5-10 % 10-25 % 25-50 % 50-100 %
Negativ 0-5 % 5-10 % 10-25 % 25-50 % 50-100 %

Notera: Antalet uppskattningar av förändringar i skörden visas inom parentes.

³⁰ CONCORD Sverige 2020a.

Bönder i det bergiga landet Rwanda odlar i terrasser längs sluttningar. Genom att plantera träd bland andra grödor binds jorden och spolas inte lika lätt bort vid kraftiga regnfall. Foto: Lisa Brunzell.

JORDBRUKET – KLIMATBOV ELLER KLIMATHJÄLTE?

Det förra stycket handlade om jordbrukets negativa klimatpåverkan. Frågan behöver emellertid brytas ner för att vi ska se även jordbrukets möjligheter. Alla former av jordbruk har inte samma negativa inverkan på klimat och biologisk mångfald. Det uppskattas att det globalt finns 10 000 växtarter och minst 2 500 djurarter som vi skulle kunna äta, jämte till exempel svampar och alger. Dock kommer 75 procent av all mat i världen från tolv växtarter och fem djurarter. Detta beror till stor del på konsumtionsmönster i västvärlden samt i urbana områden i låginkomstländer. Landsbygdsbefolkningen i många länder i låginkomstländer har en långt mer varierad kost.

Ett hållbart jord- och skogsbruk är en grundförutsättning för att bekämpa klimatförändringarna vilket bland annat slås fast i Agenda 2030 med FN:s globala mål.³¹ Genom jordbruk finns möjligheter att fånga och lagra koldioxid, och sektorn är avgörande för produktion av förnybar energi och råvaror till drivmedel.

Vi ska nu titta närmare på två olika odlingsystem och tekniker som på olika sätt minskar jordbrukets klimatavtryck, samtidigt som de gör jordbruket mindre sårbart för klimatförändringar och extrema väderförhållanden.³²

AGROKOLOGI – ETT NYTT SÄTT ATT TÄNKA KRING VÅRT LIVSMEDELSSYSTEM

Agroekologi är ett sätt att odla, planera och driva jordbruk som bygger på lokala förutsättningar, kretsloppstänkande och biologisk mångfald. Agroekologin bygger vidare på bland annat urfolks kunskap och jordbrukspraktiker, och erkänner bönders och urfolks kunskap och erfarenheter. Världens cirka 370 urfolk brukar 22 procent av jordens mark som är hem till 80 procent av jordens biodiversitet.³³ Samtidigt som forskning och innovation har varit och

fortsätter att vara nödvändigt för att öka och diversifiera produktiviteten, har vetenskapen många gånger exkluderat och underminerat den traditionella kunskap som finns hos småskaliga bönder.³⁴

Inom agroekologin anses det att vi bör efterlikna naturliga ekosystem. Forskare menar att ett hållbart livsmedelssystem är ett som erkänner hela det holistiska systemet av livsmedels-, foder- och fiberproduktion i balans med miljön, social jämlikhet och ekonomisk hållbarhet i alla samhällets sektorer, i alla länder.³⁵ Det finns omfattande forskning om agroekologi som system för livsmedelsproduktion, men det är viktigt att det inte ses endast som en vetenskap för mer hållbar matproduktion utan också som en social rörelse för omställning som har sin grund i forskning.³⁶ Notera att ekologiskt jordbruk kan ingå i agroekologi, men de är inte samma sak. Agroekologi kräver strukturella, politiska, sociala och ekonomiska förändringar, vilket bildar ett nytt sätt att tänka kring vårt livsmedelssystem.

Steve Gliessman, professor i agroekologi vid University of California Santa Cruz, lyfter fram fem viktiga faktorer för ett alternativt och mer hållbart livsmedelssystem:

1. Livsmedelsproduktion och konsumtion måste grundas i lokala förutsättningar.
2. Livsmedelskedjan bör kortas.
3. Bönder, konsumenter, uppköpare, distributörer och andra aktörer bildar ett sammanlänkat samhälle och har möjlighet att etablera riktiga relationer.
4. Det finns möjligheter att utbyta kunskap och information mellan alla de som deltar i livsmedelssystemet.
5. Fördelarna och nackdelarna av livsmedelssystemet bärs jämnt av alla de som finns i systemet.³⁷

³¹ FAO 2016a.

³² Notera att det finns många fler tekniker och odlingsystem som värnar klimat, biologisk mångfald och hållbarhet. Expertpanelen HLPE vid FN:s kommitté för livsmedelstrygghet CFS beskriver ett flertal av dem i sin rapport om agroekologi och andra tillvägagångssätt. Se HLPE 2019.

³³ IFAD 2013.

³⁴ Petersen et al. 2002.

³⁵ Gliessman 2007; HLPE 2019.

³⁶ Gliessman 2011; HLPE 2019.

³⁷ Gliessman 2015.

Agroekologi är ett alternativ till de storskaliga, industriella odlingar där endast en gröda odlas och där konstgödsel och kemiska bekämpningsmedel används i stor utsträckning. Agroekologi är inte bara fördelaktigt för att producera mat på ett sätt som skonar naturen. Agroekologiska metoder är också mycket effektiva. Genom att samverka med naturen i stället för att kämpa emot den kan bönder både tjäna mer pengar och producera mer mat.

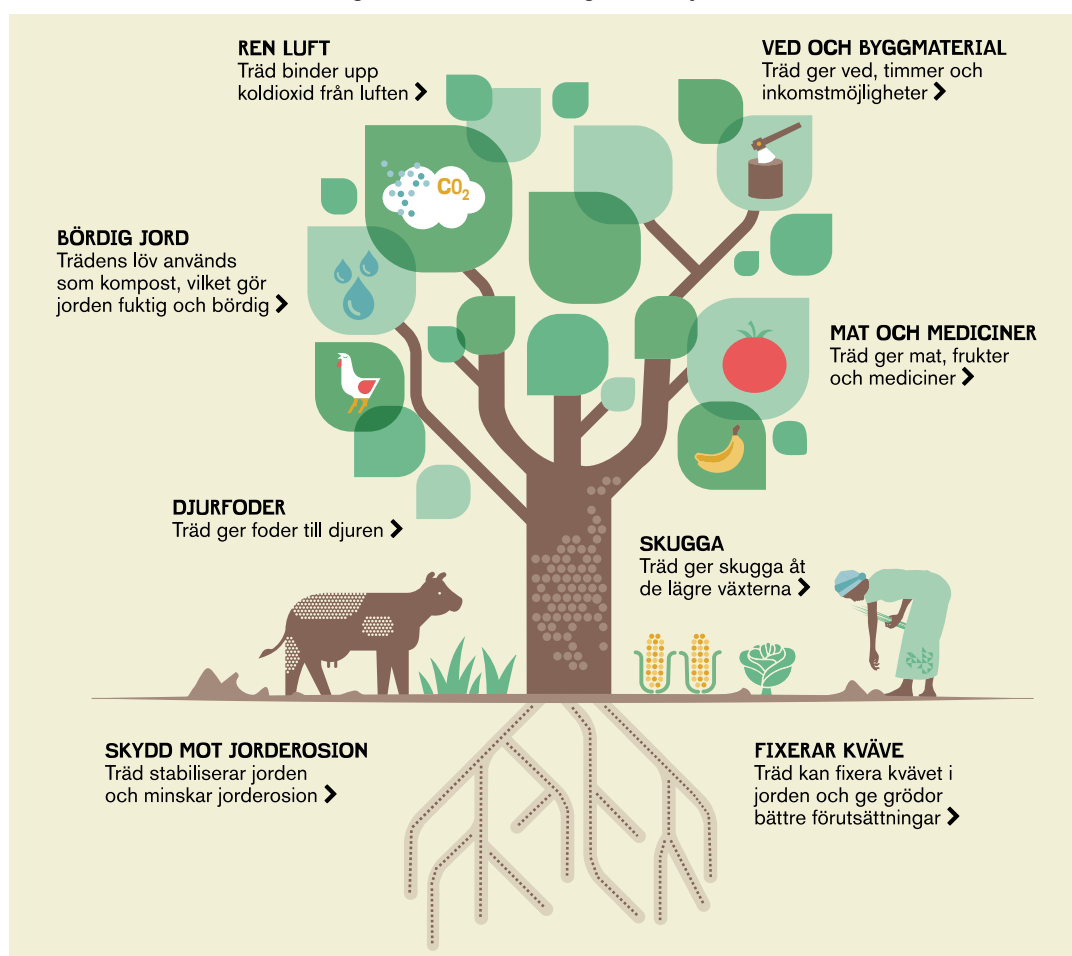
Agroekologi innebär även ett mer jämlikt jordbruk. Som vi beskrivit tidigare bär kvinnor ett stort ansvar inom jordbruket och är särskilt utsatta för effekter av klimatförändringar. Agroekologi bidrar till att kvinnliga bönder utvecklar högre nivåer av autonomi genom kunskap, råvaruoberoende och deltagande i samhället, samt högre grad av kommersiali-

sering. Samtidigt är kvinnors deltagande avgörande för att agroekologi ska fungera och expandera.³⁸ Värt att notera är att agroekologi inte bara är ett odlingssystem och en rörelse för småbrukare: det finns i dag exempel på stora livsmedelsproducenter som använder agroekologiska principer.³⁹ Många nya innovationer inom jordbruket uppstår lokalt och bygger på kunskap hos bönder och lokalsamhällen snarare än på formell, vetenskaplig forskning. För att utveckla metoderna behöver böndernas erfarenheter kombineras med forskning på vetenskaplig grund.⁴⁰

AGROFORESTRY – ODLING AV GRÖDOR OCH TRÄD TILLSAMMANS

Ett sätt att odla och driva lantbruk på som rymms inom agroekologi är agroforestry. Agroforestry, eller trädjordbruk

Figur 7: Fördelar med agroforestry

³⁸ AWID 2011.

³⁹ Naturskyddsföreningen 2021.

⁴⁰ CFS HLPE har tagit fram 10 element/delar och 13 principer för agroekologi. Du kan läsa om dem i HLPE (2019) eller i mer kortfattad form på European Association for Agroecology (odaterad).

Anajoyce Charles från Tanzania går genom sina odlingar med sitt barnbarn. Träden hon planterade för 10 år sedan hjälper familjen att stå emot klimatförändringarnas effekter. Foto: Katie O'Sullivan.

som det ibland kallas på svenska, är ett odlingssystem som kombinerar odling av grödor och träd, ibland tillsammans med djurhållning. Metoden efterliknar naturliga ekosystem. Träden gör jorden bördig och fuktig och har en avkylande effekt under heta dagar. De bidrar till markförbättring, skapar motståndskraft mot skadeinsekter och motverkar effekterna av torka och översvämningar. För bonden bidrar träden med ved, timmer, vindskydd och skugga till känsligare grödor, löv att mata boskapen med eller blanda i kompostjord, blommor till bin i biodlingar, frukter, frön och annat ätligt, samt mediciner från bark, rötter eller andra delar av vissa träd (se figur 7).⁴¹

Odlingssystemet utgör också en viktig livsmiljö för olika växt- och djurarter och skapar så kallade ”ekologiska korridorer” där arter kan sprida sig i landskapet. Metoden bidrar till att öka den biologiska mångfalden i odlingslandskapet –

vilket många gånger är avgörande för att djur- och växtarter ska fortleva. Även om vilda djur och växter förstås trivs bäst i orörd natur, är agroforestry ett långt bättre alternativ för värnandet av biologisk mångfald än jordbruk där bara en enda eller ett fåtal grödor växer.

Agroforestry hjälper dessutom människor att motverka och anpassa sig till klimatförändringars effekter. Försiktiga uppskattningar visar att agroforestry har en potential att årligen binda $27,2 \pm 13,5$ ton koldioxidekvivalenter per hektar, vilket är långt mer än många andra jordbrukstekniker.⁴² Agroforestrys fördelar i att binda växthusgaser har bland annat lyfts fram av FN:s klimatpanel IPCC.⁴³

Ett diversifierat och mångsidigt jordbrukssystem som exempelvis agroforestry förespråkas och används i dag världen över för att bekämpa fattigdom och trygga

⁴¹ Vi-skogen 2020, sidan 4.

⁴² Agroforestry Network och Vi-skogen 2018.

⁴³ IPCC 2019.

människors livsmedelsförsörjning. Att vara beroende av endast en eller ett par grödor leder till ökad sårbarhet och potentiell matbrist om skörden slår fel. Detta är framför allt en risk för småskaliga jordbrukare som i regel saknar försäkringar och andra inkomstkällor. I kontrast har den som odlar mångsidigt ett flertal mat- och inkomstkällor från grödor, träd och djurhållning vilket minskar risken att halka ner i fattigdom och svält. Småskaliga bönder som ställer om från att odla en eller ett par grödor till agroforestry lägger i regel mindre pengar på konstgödsel och bekämpningsmedel, skördar mer, och får en rikare variation av grödor att äta och sälja från sin befintliga åkermark. Dessutom mjölkar deras kor och getter bättre när de äter näringsrika löv från träden. Det minskar fattigdom och ökar familjers livsmedelstrygghet både till vardags och under kriser som coronapandemin.

Det är svårt att uppskatta siffror på hur många människor som försörjer sig på agroforestry. Men Världsbanken uppskattade 2004 att 1.2 miljarder människor nyttjar agroforestry för att bibehålla ett produktivt jordbruk och ha en inkomst.⁴⁴ FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation har dock nyligen påpekat att siffran sannolikt är utdaterad och att det saknas säkra sätt att mäta.⁴⁵ Säkert är däremot att småskaliga jordbruk i utvecklingsländer drar nytta av ekosystemtjänster från träd i och intill sina odlingar. Agroforestry bidrar konkret till FN:s globala mål om att motverka fattigdom, hunger och klimatförändringar och att främja biologisk mångfald.

JORDBRUKET – EN POTENTIELL FYRFALDIG HJÄLTE

Utifrån exemplen med agroekologi och agroforestry kan vi konstatera att jordbruket kan vara en potentiell klimathjälte – om vi gör det på rätt sätt. Vi har även konstaterat att vi står inför enorma utmaningar med ökad hunger där klimatförändringarna är en pådrivande kraft. Investeringar i jordbruk som både bidrar till minskade klimatförändringar men som också är motståndskraftigt mot klimatförändringarnas effekter är därför livsavgörande.

Omställningen måste ske i hela världen. Låginkomstländer behöver stöd till detta för att kunna hantera en situation som de drabbas hårt av men som de bidragit mycket lite till att skapa. Som vi såg ovan är jordbruket den sektor som sysselsätter flest människor i låginkomstländer och som producerar mat nära de som lider störst brist på den.

Investeringar i jordbruk uppskattas vara ända upp till fyra gånger så effektivt för att minska fattigdom jämfört med satsningar på andra områden enligt Världsbanken.⁴⁶ Vissa forskare hävdar att tillväxt inom jordbruket kan vara mer än fem gånger så effektivt för att minska fattigdomen bland de som har det sämst i låginkomstländer.⁴⁷ Satsningar på småskaligt jordbruk innebär att människor får såväl tryggare tillgång till mat som sysselsättning och en inkomst. Görs satsningarna även med ett starkt jämställdhetsperspektiv och ser till att inkludera kvinnor som är bönder, blir effekten än starkare. Traditionella könsroller och kulturella normer är nämligen bland de viktigaste orsakerna till hunger, undernäring och ohälsosamma dieter, särskilt för kvinnor och barn.⁴⁸ Den roll som småskaliga bönder, särskilt kvinnor och deras organisationer, spelar som förändringsaktörer går inte att överskatta. Det är de som bör leda kampen för rätten till mat. Bland andra FAO understryker vikten av en inhemsk matproduktion för att garantera rätten till mat. Men utan en stabil inhemsk jordbrukssektor är viktiga hörnstenar för livsmedelstrygghet, så som tillgänglighet och tillgång, mycket svåra att uppnå.

JORDBRUKET SOM NYCKELN TILL ATT UPPNÅ AGENDA 2030

Investeringar i jordbruk är avgörande för att vi ska uppnå Agenda 2030 i sin helhet. Figur 8 till höger visar jordbrukets roll för varje mål.⁴⁹

⁴⁴ Världsbanken 2004.

⁴⁵ FAO och UNEP 2020.

⁴⁶ Världsbanken 2020.

⁴⁷ Hårsmar 2010.

⁴⁸ CFS 2021.

⁴⁹ FAO odaterad. Observera att symbolen för mål 10 har uppdaterats sedan figuren publicerades, men ingen nyare figur som visar jordbrukets roll för varje mål har kunnat hittas för denna rapport.

Jordbruket och maten vi äter kan beskrivas som den mest grundläggande kopplingen mellan oss människor och vår planet och är därmed en av de viktigaste nycklarna för att uppnå hela Agenda 2030, inte endast de mål, såsom 2, som fokuserar specifikt på mat och jordbruk. Genom näringsrik mat mår barn bra och kan tillgodogöra sig utbildning och bidra till sina samhällens framtid. Genom ett hållbart och jämställt jordbruk tar vi hand om jorden så att den även

kan ge mat och andra resurser åt framtida generationer. Genom ökad produktivitet och fungerande marknader får människor som lever av jordbruk, det vill säga majoriteten av världens fattiga, inte bara näringsrik mat utan även högre inkomster. Genom att göra jordbruket attraktivt som sysselsättning även för framtida generationer, med lika villkor för kvinnor och män, kan landsbygden utvecklas och urbaniseringsstakten avta.⁵⁰

Figur 8: Jordbrukets roll för att uppnå FN:s globala hållbarhetsmål

⁵⁰ För fördjupning, se FAO 2018 sidan 71. Där finns en tabell som visar hur olika satsningar inom jordbruk och naturresurshandling på olika sätt och

i varierande grad bidrar till uppfyllelsen av Agenda 2030:s 17 mål.

Det småskaliga jordbruket har således en potential att vara en fyrfaldig hjälte: Mot fattigdom, hunger, ojämställdhet och klimatförändringar. Detta förutsätter emellertid att investeringarna syftar till att förändra livsmedelssystemets struktur och transformera ojämlika relationer mellan kvinnor och män, samt att det genomsyras av principen om klimaträttvisa. Det krävs omfattande resurser för att detta ska kunna bli verklighet. I nästa kapitel vänder vi blicken mot den internationella klimatfinansieringen och ser hur det ser ut med stöd till jordbruket där.

BAROMETER: KLIMATKRISEN HÅRT SLAG MOT SMÅSKALIGA BÖNDER – MEN DE SAKNAR STÖD
Bondebarometern, som genomförs för första gången i år, 2021, granskar hur småskaliga bönders lokala organisationer i utvecklingsländer ser på klimatförändringarna och sina medlemmars förmåga att hantera dem. 38 organisationer medverkade i studien. Tillsammans organiserar de 3,4 miljoner småskaliga bönder.

“Än mindre inkomster och svårare att betala för skola och sjukvård. Småskaliga bönder i utvecklingsländer drabbas svårt av klimatkrisen, men de får litet eller inget stöd från sina regeringar att hantera krisens effekter. Svårast är situationen för kvinnor. Det visar We Effect och Vi-skogens nya globala studie ‘Bondebarometern’.”

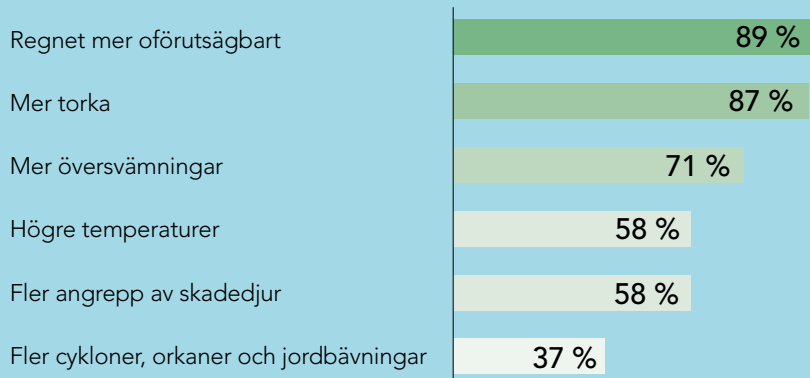
Alla 38 organisationer som svarat menar att de upplevt förändringar i klimatet de senaste 15 åren. De säger att det blivit allt svårare att förutse när de livsviktiga regnen, grunden för jordbruket, ska komma eller hur intensiva de blir. När regnen inte kommer som de ska upplever bönderna allt längre

perioder av torka och ett ökat antal översvämningar. Klimatförändringarna är ett mycket allvarligt problem för småskaliga bönder. Samtliga bondeorganisationer som svarat på enkäten vittnar om minskade skördar och sämre kvalitet på skörden. Effekten blir i sin tur att bönders redan mycket begränsade inkomster minskar ytterligare när skördarna blir mindre och sämre. Nästan samtliga (33 av 38 organisationer) säger att deras medlemmar har eller har haft brist på mat, trots att de själva är bönder. Många svarar också att deras medlemmar tvingas lämna familjen för att arbeta på annan ort och att de har fått det svårare att betala för skolgång och sjukvård.

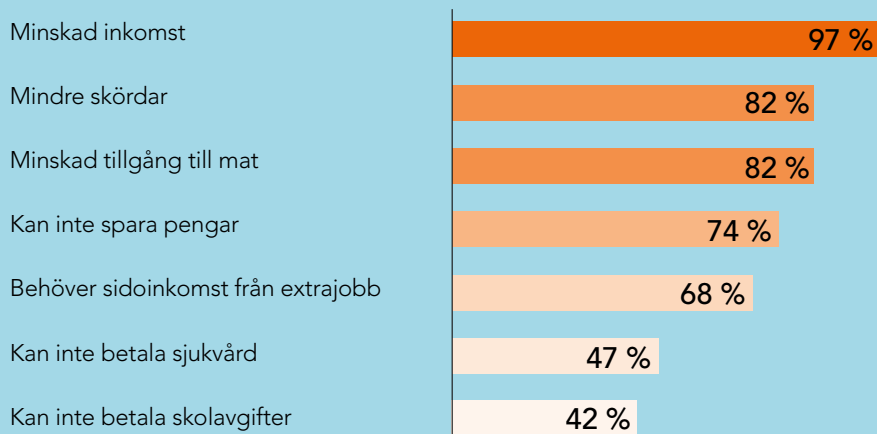

Barometern visar att de småskaliga bönderna – och bondeorganisationerna som stödjer dem – saknar tillräcklig kunskap och kapacitet att hantera klimatförändringarnas effekter. Särskilt kvinnors möjlighet att hantera klimatförändringarnas effekter påverkas negativt av begränsade rättigheter kring att äga och bruka mark. Majoriteten av organisationerna (25 av 38) uppgav vidare att de eller deras medlemmar inte får något klimatstöd från regeringen i sina respektive länder.

Figur 9: Förändringar i klimatet de senaste 15 åren enligt Bondebarometern

Figur 10: Konsekvenser av förändringar i klimatet enligt Bondebarometern

Organisationerna identifierade åtgärder för att mildra och hantera klimatförändringarnas effekter, till exempel att gå över från konventionellt jordbruk till trädjordbruk (agroforestry) och andra hållbara odlingsmetoder. Sådana metoder kan skydda jorden vid översvämningar, skapa bättre odlingsmöjligheter trots långa perioder av torka och öka avkastningen från gårdarna så att inkomsterna ökar.

En annan viktig åtgärd som lyftes fram var att stödja bönder att starta och driva så kallade spar- och lånegrupper, där ett antal bönder som nekas kredit från vanliga banker kan spara och låna ut pengar till varandra. Grupperna kan öka böndernas

tillgång till kapital, samt stödja dem att bredda sina inkomster genom att till exempel investera i nya projekt utanför jordbruket. Detta är en särskilt viktig insats för kvinnor, som har svårast att låna pengar.

SÅ GENOMFÖRDES BONDEBAROMETERN:

Under maj och juni 2021 skickade We Effect och Vi-skogen ut en enkät till medlemsbaserade bondeorganisationer i Afrika, Asien och Latinamerika som samarbetar med We Effect respektive Vi-skogen. 38 organisationer svarade på enkäten. Tillsammans samlar de 38 organisationerna 3,4 miljoner småskaliga bönder i totalt 20 länder.

Sandra Nakigudde, Uganda. Foto: Edward Echwalu.

INTERNATIONELL KLIMATFINANSIERING – ELLER BRIST PÅ RIKTIGA PENGAR

Som vi sett ovan slår klimatförändringarna orättvist. Utifrån den insikten upprättade världens länder Parisavtalet. Att tackla orättvisorna är också centralt i mål 13 i FN:s Agenda 2030, det mål som handlar om att bekämpa klimatförändringarna. Som en del av Parisavtalet, och delmål 13a i Agenda 2030, har höginkomstländerna lovat att mobilisera 100 miljarder dollar årligen i klimatfinansiering till utvecklingsländer från och med år 2020. Enligt FN:s klimatkonvention ska denna klimatfinansiering utgöras av ”nya och additionella medel”, det vill säga medel utöver de som redan lovat till exempelvis bistånd, och komma från såväl offentliga som privata källor. Enligt Parisavtalet ska klimatfinansieringen vara utöver tidigare åtaganden. Den ska på ett välbalanserat sätt stödja både utsläppsminskningar och anpassning till klimatförändringarnas effekter.

VAD ÄR KLIMATFINANSIERING?

FN:s klimatkonvention UNFCCC definierar klimatfinansiering så här: ”Klimatfinansiering syftar till att reducera utsläpp och förstärka sänkor av växthusgaser och syftar till att minska sårbarheten och upprätthålla och öka motståndskraften hos mänskliga och ekologiska system mot negativ klimatpåverkan” (CPI och IFAD 2020). Det finns dock aktörer som använder andra definitioner av klimatfinansiering.

Den senaste rapporteringen från OECD visar att höginkomstländerna år 2019 mobiliserade 79,6 miljarder USD i klimatfinansiering.⁵¹ Det är emellertid svårt att avgöra hur stor andel av dessa medel som är additionella, bland annat för att länder använder olika definitioner.⁵² Coronakrisen har resulterat i omprioriteringar för givarländer och det ser inte ut som att finansieringslöftet på 100 miljarder dollar kommer att uppfyllas. Parisavtalet anger att ansvar kommer att utkrävas och stöd ges för förlust och skada som kan härledas till klimatförändringarna, men trots det har ingen sådan finansiering utlovats hittills.⁵³ Med andra ord får de länder som drabbas mest av ökade höststormar, torka och förlust av biologisk mångfald som orsakats av klimatförändringarna i dagsläget stå för notan själva.

Kommande stycken tittar närmare på hur klimatfinansieringen fördelas utifrån tre aspekter: Hur mycket som går till jordbruk, hur mycket som riktas till kvinnor och slutligen hur mycket av klimatfinansieringen som går till låginkomstländer.

KLIMATFINANSIERING TILL JORDBRUK

Trots jordbrukets utsatthet för klimatförändringar och klimatets inverkan på hunger och fattigdom gick endast 3 procent av den globala klimatfinansieringen till jordbruk under 2017/2018. Ungefär hälften av stödet kom småskaliga jordbrukare till gagn om man räknar in stöd till aktörer som förser jordbrukarna med service, inklusive kommersiella aktörer i småböndernas närhet, samt stöd till hållbar energi, transport och vatten. Illustrationen i figur 11 visar vilken typ av aktiviteter som stödet kanaliserades till.⁵⁴

50 procent av klimatfinansieringen till jordbruk var bidrag. Subventionerade lån (även kallat ”mjuka krediter”, på engelska ”concessional debt”) respektive vanliga lån stod för

⁵¹ OECD 2021.

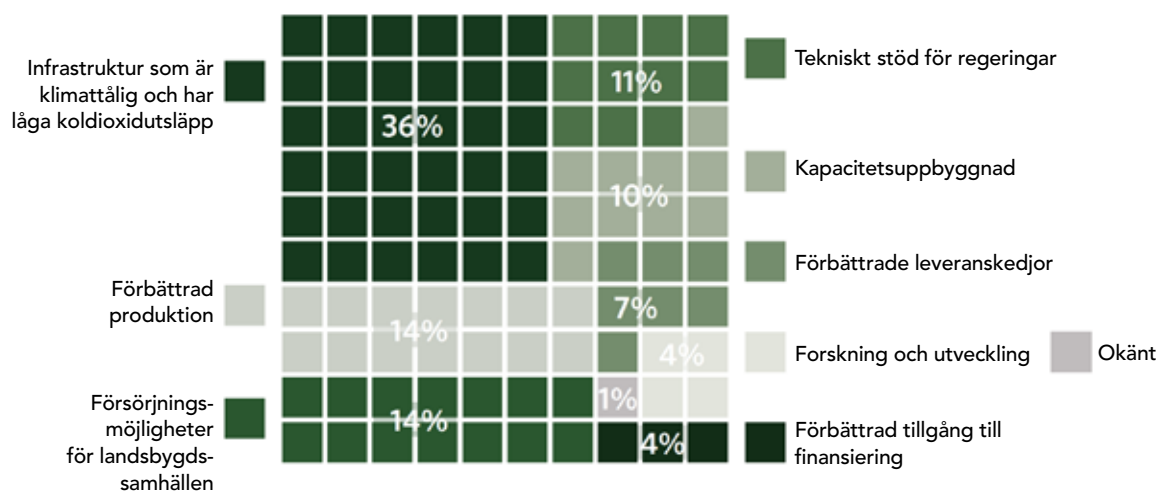
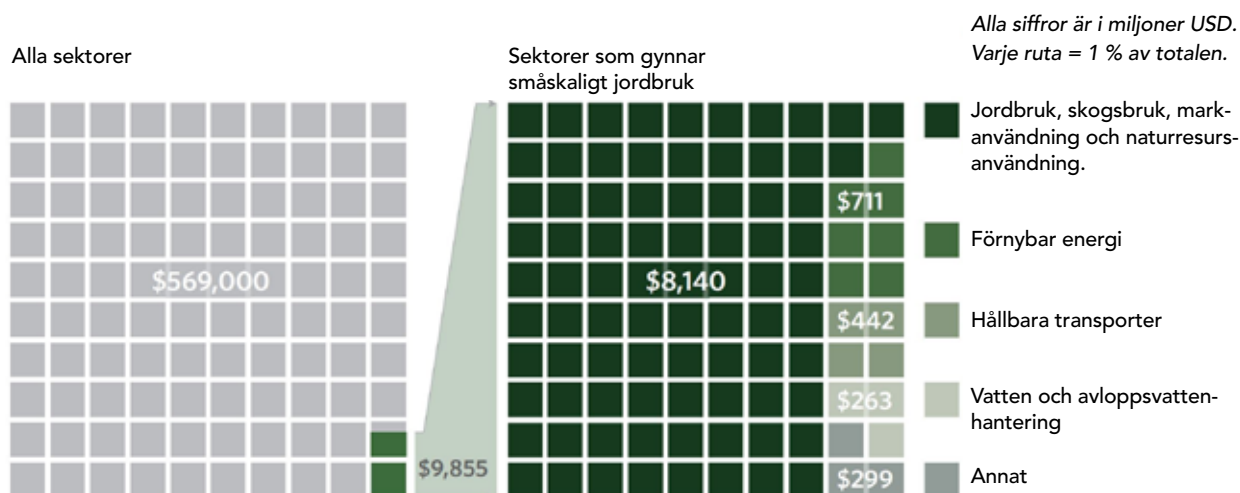
⁵² Act Alliance EU 2021.

⁵³ UN 2015.

⁵⁴ CPI och IFAD 2020 sidan 21 och sidan 25.

Figur 11: Aktiviteter som den globala klimatfinansieringen kanaliseras till

Andel årlig klimatfinansiering till småskaligt jordbruk i förhållande till annan klimatfinansiering 2017/2018 avrundat i miljoner USD.

Källa: CPI och IFAD 2020 sidan 21 och sidan 25

33 respektive 16 procent. 36 procent av den totala klimatfinansieringen gick till Afrika söder om Sahara, 20 procent till Ostasien och Stillhavsområdet, och 16 procent till Sydasien. FN:s Internationella jordbruksutvecklingsfond (IFAD) och tankesmedjan Climate Policy Initiative (CPI)

understryker att klimatfinansiering till det småskaliga jordbruket är oproportionerligt låg om man ser till jordbrukets betydelse och bidrag till den ekonomiska utvecklingen samt till hur många människor som sysselsätts i sektorn – särskilt i Afrika söder om Sahara och Sydostasien.⁵⁵

⁵⁵ CPI och IFAD 2020.

Silpa Ajuang, Kenya. Foto: Elin Larsson.

KLIMATFINANSIERING TILL KVINNOR OCH MED JÄMSTÄLLDHETSFOKUS

Vi konstaterade tidigare att kvinnor är överrepresenterade bland världens fattiga och att de drabbas oproportionerligt av både klimatförändringar och hunger.⁵⁶ Sedan 2012 har

jämställdhetsaspekten av klimatförändringar varit en ständigt punkt på agendan i FN. I de årliga partskonferenserna (COP) för de länder som undertecknat klimatkonventionen UNFCCC har det fastslagits att jämställdhet och kvinnors egenmakt är centrala principer för Parisavtalets

⁵⁶ Concord Sverige 2020a; Dunne 2020.

genomförande.⁵⁷ Under COP25 i december 2019 beslutade de deltagande staterna om en ”Gender Action Plan”, alltså en handlingsplan för jämställdhet.⁵⁸ Planen slår fast att kvinnors deltagande måste stärkas och att kvinnors rättigheter och jämställdhet måste integreras i implementeringen av Parisavtalet.

Planen har emellertid ännu inte omsatts i praktiken när den här rapporten skrivs. Även om viss förändring skett inom vissa fonder, saknar flertalet av de internationella klimatfonderna ett jämställdhetsperspektiv. Fondernas strukturer gör att finansiering främst går till projekt som gynnar män, samt gör det svårt för kvinnodominerade sektorer och organisationer att få tillgång till finansiering.⁵⁹ En aspekt som underminerar kvinnors inflytande över det lokala klimatarbetet är att de ofta inte äger mark. På många platser har kvinnor inte formell rätt att äga mark, eller ens bruka mark. Detta kan i sin tur leda till att kvinnor utesluts från till exempel klimatstöd och lån till markägande småskaliga jordbrukare.

Den Gröna klimatfonden (på engelska Green Climate Fund) är den huvudsakliga multilaterala klimatfonden för implementeringen av Parisavtalet. Den skapades efter FN:s klimatmöte i Köpenhamn 2009 (COP15) och har i uppdrag att stödja utvecklingsländer genom insatser för klimatanpassning och minskning av växthusgasutsläpp. Fonden hade redan från början mandatet att integrera ett jämställdhets-

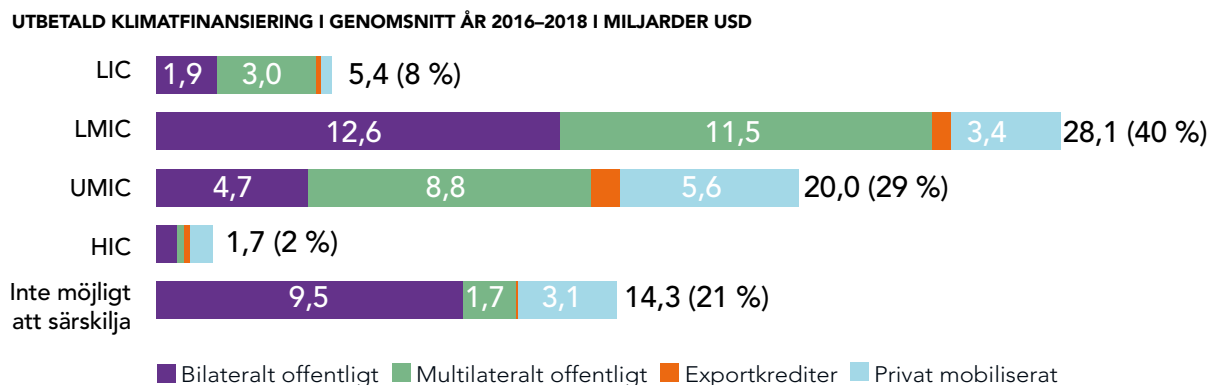
perspektiv, från policydokument till finansiering. Andra framsteg har också gjorts som har integrerat jämställdhetsperspektivet i beslutsfattande och implementering av projekt. Fonden Global Environment Facility (GEF) är den äldsta internationella klimatfonden. 2011 beslutades om en policy för integrering av ett jämställdhetsperspektiv i denna. Där fastställs att alla GEF-institutioner – i huvudsak multilaterala utvecklingsbanker och FN-organ – ska utvärderas utifrån sitt jämställdhetsarbete, och att det ska finnas strategier för jämställdhetsarbetet, inklusive könsuppdelade mål och indikatorer.

2017 genomfördes en utvärdering av jämställdhetsintegreringen inom GEF:s samarbeten. Den konstaterade att nästan hälften av de analyserade projekten inte hade något jämställdhetsfokus, utan var ”blinda” för genusaspekter. Endast 5 procent bedömdes ha integrerat jämställdhet på ett framgångsrikt vis. Tre år senare konstateras i GEF:s rapport om sin egen jämställdhetsstrategi att endast 55 procent av GEF-projekten rapporterar om jämställdhet, och att de som gör det ofta tillhandahåller begränsad information och svaga analyser.⁶⁰

KLIMATFINANSIERING TILL DE FATTIGASTE LÄNDERNA

Enligt OECD gick endast runt 14 procent av klimatfinansieringen 2016–18 till de minst utvecklade länderna och två procent till mindre ö-stater. Medelinkomstländer

Figur 12: Klimatfinansieringens fördelning mellan låg-, medel- och höginkomstländer

Källa: OECD 2020. LIC= låginkomstländer, LMIC= låg-/medelinkomstländer, UMIC= hög-/medelinkomstländer, HIC= höginkomstländer.

⁵⁷ Schalatek 2020.
⁵⁸ UN 2019.

⁵⁹ Schalatek 2020.
⁶⁰ Schalatek 2020.

På bonden Beatrice Wamalwas gård i Kenya ger bananplantorna välbehövlig skugga till andra grödor. Foto: Onyango Ayany.

tog emot två tredjedelar av klimatfinansieringen under perioden 2016–2018. Se staplarna i figur 12 för fördelning mellan olika kategorier av länder.⁶¹

2019 var 71 procent av offentlig klimatfinansiering lån.⁶² Att en så stor andel av finansieringen var lån innebär att världens låg-/medelinkomstländer (LMIC) skuldsatt sig för att bekämpa klimatförändringarnas effekter – effekter som de alltså inte bidragit till i nämnvärd omfattning.

SAMMANTAGET OM KLIMATFINANSIERING

Det finns ingen statistik som sammanför de tre aspekterna klimatfinansiering till jordbruk, kvinnor och de minst utvecklade länderna. Det vi kan se från statistiken är emellertid att de var för sig utgör en mycket begränsad del av den totala klimatfinansieringen. Samtidigt har vi i den här rapporten visat hur just skärningspunkten mellan dessa tre är där stödet behövs som mest. Det är också i denna skärningspunkt som fokus måste ligga utifrån ett klimaträttviseperspektiv.

⁶¹ OECD 2020 sidan 25. Uppgifter om klimatfinansieringens fördelning mellan låg-, medel- och höginkomstländer 2019 har inte hittats, men OECD (2021) anger att klimatfinansieringen till de minst utvecklade länderna har ökat till 15,4 miljarder USD år 2019.

⁶² OECD 2021.

EXEMPEL: KLIMATFINANSIERING I KENYA

Kenya i östra Afrika är sedan några år tillbaka ett medelinkomstland, även om en tredjedel av befolkningen räknas som fattiga.⁶³ Klimatkänsliga sektorer inklusive jordbruk, vatten, energi och turism utgör viktiga pelare i ekonomin.⁶⁴ Kenya står för mindre än 0,1 % av de globala utsläppen av växthusgaser och har ett utsläpp per capita på mindre än hälften av det globala genomsnittet. Trots det pressas landet hårt av effekterna av klimatförändringar och är dåligt rustade för att bygga motståndskraft mot viktiga faror som torka och översvämningar.⁶⁵

Ungefär hälften av kenyanerna försörjer sig på jordbruk.⁶⁶ Jordbruket är till största del regnberoende, vilket gör bönderna utsatta i tider av oförutsägbart nederbörd och omfattande torka. Ett mått på hur klimatförändringar har påverkat Kenya är hur ofta landet drabbas av torka. Den kenyanska regeringen uppger att torka inträffade omkring vart 20:e år mellan åren 1964 och 1984. Men på senare år (2007–2012) har torka drabbat landet så gott som varje år.⁶⁷ Svår torka 2011 orsakade till exempel skador till ett värde av drygt 11 miljarder dollar. Inte långt därefter, 2014–2018, försatte torkan 3,4 miljoner människor i matotrygghet. Tätt därpå följde översvämningar under 2018 som förstörde enorma ytor jordbruksmark, dränkte tiotusentals boskap och försatte hundratusentals människor på flykt. Naturkatastroferna skapar i sin tur grogrund för konflikter över de begränsade resurser som finns kvar efteråt.⁶⁸

Kenya har skrivit under FN:s Klimatkonvention UNFCCC och Parisavtalet, och har därmed förbundit sig att minska landets utsläpp av växthusgaser och motverka klimatförändringar. 2015 satte Kenya upp ett ambitiöst mål om att minska sina utsläpp av växthusgaser med 30 procent jämfört med ett "business as usual"-scenario. År 2020 höjdes ambitionsnivån till 32 procent. Den kenyanska regeringen har lagt fram en plan till UNFCCC för nödvändiga investeringar,⁶⁹ och uppskattar att det kommer att behövas 62–65 miljarder dollar under åren 2020–2030 för att genomföra planen.⁷⁰

Det är värt att notera att implementeringen av Kenyas plan förutsätter att internationella partnerskap står för merparten (87 procent) av kostnaderna medan den kenyanska regeringen står för resten.⁷¹ Som vi tidigare tagit upp är det långt ifrån givet att Kenya kommer att få se dessa pengar från utlandet. En färsk rapport har kartlagt att 2,4 miljarder dollar gick till klimatrelaterade investeringar i Kenya under 2018. Det är alltså mindre än hälften av den finansiering som tros behövas årligen för att nå landets uppsatta klimatmål. Det mesta (79 procent) av den internationella offentliga klimatfinansieringen till Kenya gavs i form av lån som ska betalas tillbaka. Rapporten pekade även ut att finansieringen fördelats oproportionerligt.⁷²

Figur 11 visar hur mycket pengar som behöver läggas per sektor (de gröna staplarna) och hur

⁶³ Världsbanken 2015.

⁶⁴ Ministry of Environment and Natural Resources 2016.

⁶⁵ The Guardian 2021.

⁶⁶ Världsbanken 2019.

⁶⁷ Ministry of Environment and Natural Resources 2016. Observera att källan inte tydliggör hur allvarlig torka eller hur stora områden av torka som noterats på årsbasis 2007–2012. Andra källor indikerar att svår torka drabbar Kenya i cykler om vartannat till vart tredje år i modern tid.

⁶⁸ Ministry of Environment and Forestry 2020. Se även The Guardian 2021.

⁶⁹ Nationellt bestämda bidrag (Nationally Determined Contributions, NDC)

är nationella planer för klimatåtgärder, inklusive klimatrelaterade mål för minskade utsläpp av växthusgaser, som stater lovar att uppfylla för att nå målen i Parisavtalet. Många länder har villkorade NDC:er, det vill säga att landet bara kan genomföra dem om de får hjälp med finansieringen.

⁷⁰ Ministry of Environment and Forestry (2020) anger siffran 62 miljarder dollar i en skrivelse till UNFCCC. Källan CPI 2021 ger en färskare uppskattning om 65 miljarder amerikanska dollar.

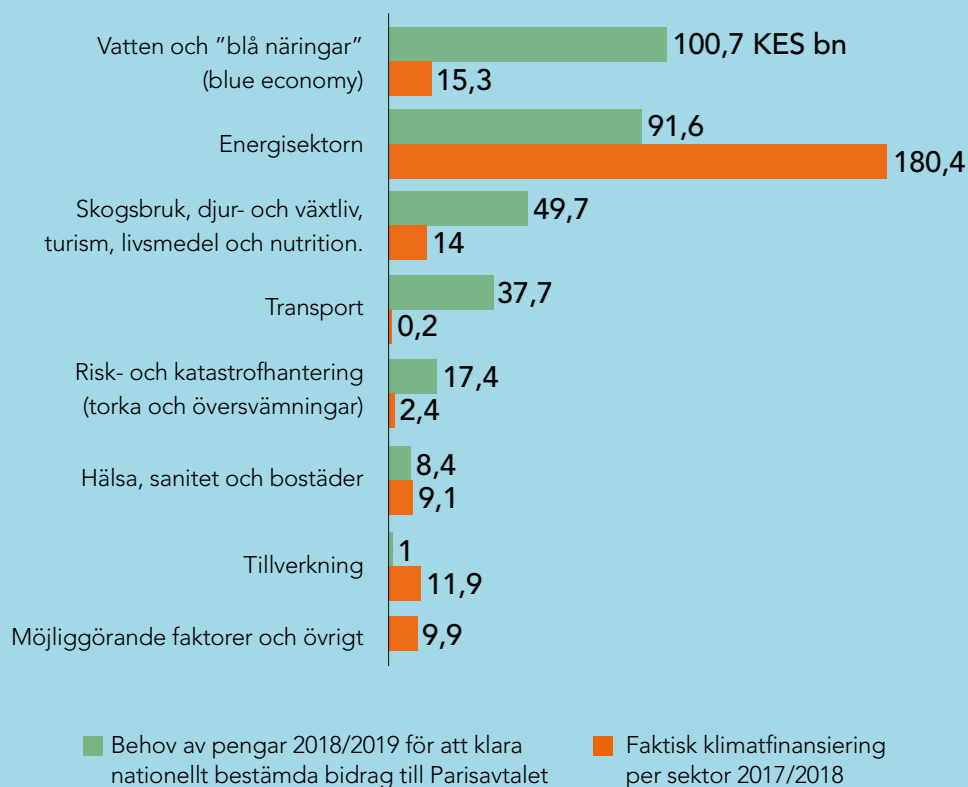
⁷¹ Ministry of Environment and Forestry 2020.

⁷² CPI 2021.

mycket pengar som faktiskt lagts på varje sektor (de orangea staplarna).⁷³ De gröna staplarna, alltså behoven, är vad kenyanska staten har angett till UNFCCC. Vad gäller privata klimatinvesteringar i Kenya återfinns den absoluta majoriteten i investeringar i förnyelsebar energi. Energisektorn är i

princip överfinansierad om man jämför med de mål och behov som satts upp, medan flera andra sektorer är underfinansierade. En av de sektorer som är kraftigt underfinansierade, från ett tillsynes lågt satt mål, är skogsbruk, djur- och växtliv, turism, livsmedel och nutrition.⁷⁴

Figur 13: Behov och fördelning av klimatinvesteringar i Kenya

⁷³ CPI 2021 sidan 9.

⁷⁴ CPI 2021.

KORGAR OCH KOOPERATION I KAMPEN MOT KLIMATET

Agnes Mathekas gård består i dagsläget till stora delar av improduktiv mark. Foto: Onyango Ayany.

Klimatkrisen och coronapandemin är ett hårt slag mot redan hårt prövade människor på landsbygden i Kenya. Med stöd från We Effect har en grupp kvinnor tagit Kooperation och korgar till hjälp för att skapa hopp, arbetstillfällen och skydd mot kriser.

För att komma till Machakos får man köra en och en halv timme på grus- och naturvägar. Överallt ser marken lite för torr ut. Även om det finns blomstrande träd här och där, är de inte vanliga, och ju längre man kommer, desto mindre frekvent blir grönskan.

Väl framme i Machakos möter kvinnor från We Effects lokala partnerorganisation Machakos Cooperative Union (MCU) upp. De har kommit för att berätta om We Effects olika projekt i området och vad de har lett till. Många av dem är relativt gamla: de äldre här i området har fått den tunga uppgiften att försörja familjen när de unga åker till staden i jakt på nya möjligheter. Några kvinnor sitter under samtalen och flätar korgar. Färgen på deras sisalhampa matchar landskapets beigea toner. Vattenbrist är ett utbrett problem i området.

Bonden Agnes Mathekas gård består i dagsläget till stora delar av improduktiv mark – inte på grund av bristande ansträngning, utan på grund av vattenbristen. Tidigare initiativ att få bukt med problemet har misslyckats. Agnes har till exempel betalat en rejäl slant för en konstgjord vattenkanal som skulle ha lett vatten från floden till hennes gård. Men när floden torkade blev kanalen framför allt en uttorkad påminnelse om klimatförändringarnas obarmhärtiga effekter.

Att äldre kvinnor som Agnes kämpar för att försörja familjen är en vanlig syn, varför We Effect arbetar för att engagera fler kvinnor i Machakos i jordbruket och se till att kvinnorna får resurser och kunskap som hjälper till att göra jordbruket mer lönsamt och klimatanpassat.

Agnes är, trots den torra mark hon kämpar med, hoppfull. Allt är möjligt, påpekar hon. Bland grannarna finns levande exempel på att det är möjligt att hitta sätt att bruka jorden trots vattenbristen. Kan de så kan jag, resonerar hon. Redan 2002 startade Machakos Cooperative Union (MCU) en enklare spar- och lånegrupp som alla medlemmar

bidrar till från sina respektive inkomster, och som man sedan kan låna från när man behöver. We Effect och MCU har också stöttat bönderna i kooperativet att få in sidoinkomster. Den nuvarande ordföranden Maria Munyoli var inte med från början, men när MCU började lära kvinnorna hur man väver korgar bestämde hon sig för att också gå med och lära sig det.

Agnes är, trots den torra mark hon kämpar med, hoppfull. Allt är möjligt, påpekar hon.

Ursprunget till korgtillverkningen var klimatförändringarna. När kvinnorna i kooperativet inte kunde odla eller sälja sina grödor som vanligt behövde de göra något annat för att täcka upp för inkomstbortfallet.

Maria Munyoli, ordförande i Machakos Cooperative Union (MCU) är en av dem som intresserat sig för att väva korgar för att ha en sidoinkomst när klimatförändringarna hotar skördarna. Foto: Onyango Ayany.

Korgarna tillverkas mestadels för export, men tyvärr har pandemin och dess stängning av gränser kommit i vägen. En korg som tidigare såldes för cirka tio amerikanska dollar säljs nu för två dollar.

Problemen som bönderna i Machakos möter sträcker sig dock bortom pandemin. Området lider som sagt av en stor brist på nederbörd. Det finns knappt en droppe att dricka – eller att odla med.

– Att gå till brunnen innebär mycket jobb. Man måste gå med två andra människor. En får då gå ned i brunnen och fylla vatten, en annan får passa vidare vattenbehållarna upp genom brunnen och en tredje får stå ovanför och ta emot. Och man måste gå sent på kvällen, för om man går på dagen är alla andra också där. Fast så sent om kvällen vet man inte vad som kan hända, säger Maria.

Ett av de få alternativen som återstår enligt Maria är att köpa vatten. Men att köpa 20 liter vatten kostar 30 KES (cirka 2,50 kronor), vilket är en stor daglig utgift för fattiga familjer. Det kom inte mycket nederbörd förra året i Machakos, och i år är det ännu värre. Vattenbristen gör grödorna gula och får dem att torka ut. I spåren av torkan följer växtsjukdomar, insekter och skadedjur som gräshoppor.

De magra skördarna gör även att det saknas foder till korna – vilket kan tvinga människor att sälja sin boskap. Maria berättar att vissa människor har sålt kor till samma pris som getter för att de inte kan mata dem. Resultatet blir en ond cirkel – om man inte säljer korna kan de dö av uttorkning och svält, och om man säljer dem har man inte djur till plöjningen man behöver göra. Till den dystra listan med problem kan även läggas risken att bränder startar i det torra klimatet och eldar upp husen.

Sådan är situationen i byn. Just nu håller kooperativet, med stöd från We Effect, på att sätta upp en sisalplantage, eftersom sisal är relativt resistent mot torka. Från plantagen kan sedan kvinnorna ta de fibrer de behöver för att fläta korgar.

En annan viktig åtgärd är att sätta in energibesparande jikos (traditionella vedspisar), som gör att byborna klarar sig med mindre kol än vad de brukar för sin matlagning – en viktig åtgärd i det trädfattiga landskapet. We Effect har även bidragit med bananplantor, torktåliga frön och utbildning i nya odlingstekniker.

– Vi fick lära oss att göra köksträdgårdar genom att sätta plantorna i trånga utrymmen med hjälp av säckar eller nätmaterial och hälla i vattnet på plats. Och det behöver inte vara mycket vatten man håller i, utan det kan vara det som blir över från att diska.

NÄR BÖNDER PLANTERAR TRÄD I JORDBRUKET ÖKAR MOTSTÅNDSKRAFTEN MOT KLIMATFÖRÄNDRINGARNA

Beatrice Wamalwa har gått från att vara hemmafru till att bli egenföretagare som hon själv uttrycker det. Med rätt kunskap och odlingstekniker ger hennes majsåkrar större skördar än någonsin. Foto: Onyango Ayany.

I Siaya, Kisumu och Bungoma i västra Kenya lär Vi-skogen med partnerorganisationer ut nya hållbara jordbruks-tekniker som ger större skördar. Projektet samarbetar med 30 000 småbrukare för att främja hållbara jordbruks-metoder på 54 000 tunnland (22 000 hektar) mark. Målet med projektet är att öka böndernas motståndskraft mot effekterna av klimatförändringar, öka produktiviteten och skördarna i jordbruket, öka böndernas inkomster och minska utsläppen av växthusgaser från jordbruket. Projektet startade 2009.

Vi-skogen har utbildat bönderna i området i bland annat kompostering, rotationsodling och droppbevattning. Det sistnämnda är en teknik som ökar mängden vatten som kan komma växterna till del. Med hjälp av trädplantering i jordbruket minskar sårbarheten mot klimatförändringarnas effekter. Träd i jordbruket gör nytta på många sätt, bland annat genom att skydda odlingar mot torka och störtregn. Effekten blir större skördar, vilket i sin tur ger mer mat på bordet, mer pengar på fickan och mindre fattigdom. Bönderna i området kan nu spara pengar och har spar- och lånegrupper med stöd från Vi-skogen.

Sexbarnsmamman Beatrice Wamalwa har varit hemmafru sedan 1981. Hennes man, numera pensionerad lärare, var då den främsta försörjaren. De brukade odla majs, och fick

runt fem säckar per tunnland brukad mark. Detta gällde även om de tillsatte gödsel, något Beatrice anser beror på ogräs som spred sig runt marken.

Saker och ting började utvecklas 2010, när Tembelela Women's Group skapades, och olika experter kom för att utbilda medlemmarna i hållbara jordbruksmetoder. Under 2011 började Vi-skogen hålla utbildningar i kompostering, ogräsborttagning och i att samodla olika grödor. 2012 kunde Beatrice skörda nio säckar majs per tunnland. 2018 var hon uppe i imponerande 60 säckar! Skördarna utvecklas dock ständigt, och Beatrice kan lägga till även andra grödor.

Detta har varit av ovärderlig betydelse för Beatrice för att kunna betala skolavgifter för barnen. I dag kan hon betala för både gymnasie- och högskoleutbildning. Hon har mat på bordet och pengar i fickan.

– Numera låter min man annorlunda när han kallar mig sin fru. Det är jag som försörjer honom, säger Beatrice stolt.

I dag har familjen också mjölkkor och kycklingar. De har kunnat flytta till ett stenhus, de har installerat solpaneler och lett in el. Dessutom har de köpt på sig mer mark, och lärt dottrarna att föda upp kyckling. Beatrice säger själv att hon gick från att "vara hemmafru till att bli egenföretagare".

Kvinnorna i gruppen har lärt sig att spara tillsammans, i motsats till tidigare lånekaruseller som inte genererade några pengar. De har nu en gemensam kassa och använder besparingarna till att köpa frön och gödsel. Beatrice känner att hennes samhälle har förändrats. Människor träffas för att utbildas, dela fröer och hjälpa miljön. De förstår att det arbete de gör nu ska bidra till kommande generationer.

– Mat är det viktigaste. Du kan inte ens läsa ordentligt i skolan om det inte finns mat hemma, säger Beatrice.

John Nyanja tillstår att han började med jordbruk av en slump, utan någon egentlig plan eller kunskap om saker som växtföljd, miljöskydd, vattensparande åtgärder eller förhindrande av jorderosion. Men numera är han medlem i en självhjälpgrupp som genom Vi-skogen lär sig agroforestry och andra hållbara odlings- och djuruppfödning-metoder. Så snart han lärde sig att göra sin egen kompost slutade han använda konstgödsel. Andra smarta metoder John lärt sig är att odla täckgrödor och använda "push-pull-teknik" – att plantera till exempel en nyttoväxt som stöter bort ett skadedjur. På Johns gård växer numera alltifrån majs och bönor till bananer, passionsfrukt, avokado och sötpotatis. Dessutom har han gäss, getter, kycklingar och kor. Han beskriver med glädje att han i dag kan komma långt även med små ansträngningar och lite nederbörd.

Jane Lusweti föder upp höns på sin bakgård tillsammans med sin man. Dessutom använder hon hönsspillning för att odla majs på sin två tunnland (knappt en hektar) stora gård. De har slutat med butiksgödsel. Med hjälp av de resurser de har till hands minskar de uppfödningkostnaderna rejält. Gamla madrasser, till exempel, håller nykläckta kycklingar varma.

När Jane började med jordbruk producerade hon mindre än en säck majs efter skörden. Att lära sig om jordens bördighet och tekniker för att motstå klimatförändringar förändrade hur hon odlar, och hon har nu kunnat öka sin avkastning till den grad att hon vet att hennes familj kommer att ha mat hela året – och till försäljning. Hennes köksträdgård säkerställer att hon också har en god tillgång till grönsaker.

Familjen har lärt sig vikten av att plantera olika grödor under olika tider på året och använda särskilt torktåliga grödor. För att bidra till bra jordar har hon många träd på sin gård, och genom samodling får hon bland annat majsstjälkar som bidrar till hennes bönodling efter majs-skörden.

John Nyanja står bättre rustad mot klimatförändringar tack vare att han fått lära sig agroforestry och andra odlings- och djuruppfödning-metoder. Foto: Onyango Ayany.

Jane berättar även om hur Vi-skogen bidragit till en jämnare könsfördelning av arbetet i hemmet. Kvinnorna har fått lära sig kartlägga var de kommit ifrån och vart de kan ta sig ifråga om roller i hushållet. Män och kvinnor kan båda åka i väg för att lära sig nya jordbrukstekniker och sedan komma hem och dela kunskaperna.

– Jag är väldigt fri nu. Om jag vill åka till Nairobi i en vecka för en kurs kan jag göra det, och så välkomnas jag när jag kommer tillbaka. Min man vet att allt jag lär mig där kommer jag att använda här hemma.

När det gäller ledarskap säger Jane att allt fler kvinnor, inklusive hon själv, har trätt fram som ledare i egen rätt.

– Var inte en fånge i ditt eget hem! Du är inte ett lastdjur, påpekar hon.

Snart vill också Jane börja köra bil själv, för att åka runt och sälja hönsen.

– Ekonomin blir allt bättre genom de här bra jordbruksmetoderna, avslutar hon stolt. Det finns ingen hunger.

Jane Luswetis jordbruk är motståndskraftigt mot klimatförändringarnas effekter. Hon vet att hennes familj kommer att ha mat hela året. Hennes köks-trädgård förser familjen med grönsaker.
Foto: Onyango Ayany.

SVERIGES BIDRAG TILL KLIMATFINANSIERING OCH BISTÅND

SVERIGES KLIMATFINANSIERING

Sveriges regering har lovat att ge totalt 8 miljarder kronor till den Gröna klimatfonden under perioden 2020–2023. Det gör Sverige till en av fondens största givare per capita.⁷⁵ Sverige ger även fleråriga bidrag till andra klimatfonder som stöder motståndskraft och anpassning i låginkomstländer, inklusive till Adaptation Fund och Least Developed Countries Fund (LDCF). 2019 uppgick Sveriges klimatfinansiering till 7,5 miljarder kronor, vilket är en tredubbling jämfört med 2014.⁷⁶ I jämförelse med andra europeiska länder utmärker sig Sverige i positiv bemärkelse. Sveriges bidrag går till största del till bidrag och inte till lån.⁷⁷

Samtidigt som det således finns mycket positivt att säga om Sveriges klimatfinansiering jämfört med flera andra länders, utgörs klimatfinansieringen inte av nya medel utöver befintlig biståndsbudget, trots att Sverige, liksom andra höginkomstländer, gjort ett sådant åtagande i FN:s klimatkonvention UNFCCC och Parisavtalet.⁷⁸ Utgångspunkten att klimatfinansieringen ska vara ny och additionell, det vill säga ett tillägg till det bistånd som redan finns, är centralt i sammanhanget. Behovet av internationellt utvecklings-samarbete har knappast blivit mindre under senare år. Snarare är trenden den motsatta med krympande demokratiskt utrymme, ökad hunger och ojämställdhet i coronakrisens spår. Därför bör Sverige låta bli att ta medel från andra viktiga områden för att ge till klimatfonder i stället.

DET SVENSKA BISTÅNDET, KLIMATET OCH JORDBRUKET

Sveriges ambition är att ett klimatperspektiv ska genomsyra allt svenskt bistånd. År 2018 beslutade regeringen om en strategi för hållbar miljö, hållbart klimat och hav samt hållbart nyttjande av naturresurser 2018–2022.⁷⁹ Strategin omfattar sammantaget 6,5 miljarder kronor. Biståndsmyndigheten Sidas verksamhet ska enligt strategin bidra till följande mål inom klimatmässigt hållbar utveckling:

- Förebyggande av klimatförändringar, och minskade utsläpp av växthusgaser och luftföroreningar.
- Minskad sårbarhet hos människor som lever i fattigdom, och ökad motståndskraft att hantera klimatförändringar och naturkatastrofer.
- Hållbara energisystem baserade på förnybar energi.

Inom ramen för skrivningarna om klimat i strategin nämns inte jordbruk. Inom området miljömässigt hållbar utveckling och hållbart nyttjande av naturresurser nämns jord- och skogsbruk en gång. Strategin har dock ett tydligt jämställdhets- och rättighetsperspektiv, och lyfter kontinuerligt fram kvinnors och flickors särskilt utsatta situation i relation till exempelvis klimatförändringar.

Myndigheten har två policymarkörer för klimat, klimatanpassning och utsläppsminskning. År 2019 hade drygt 90 procent av gjorda utbetalningar från Sida klimat som huvud- eller delsyfte utifrån dessa markörer. Detta ger vid handen att klimat genomsyrar portföljen som helhet. Klimatanpassning är en målsättning eller huvudmålsättning för 88 procent av utbetalningarna; motsvarande för utsläppsminskningar är 67 procent.

Det är inte helt tydligt hur mycket av klimatarbetet som fokuserar på jordbruk, men strategirapporten för 2019 nämner ett par initiativ.⁸⁰ Under hösten 2019 fattade Sida beslut om en ny utlysningsfond, kallad Water and Energy for Food. Vidare har Sida samarbete med International Finance Corporation som syftar till att etablera kapacitet och stärka institutionella förutsättningar att ge ut gröna obligationer på tillväxtmarknader. Portföljen bidrar även till stärkt kapacitet hos utvecklingsländer att genomföra åtaganden inom klimatkonventionen. World Resources Institute har startat initiativet ”Partnering for green growth and the global goals 2030”. Initiativet samlar företag, regeringar och icke-statliga organisationer i innovativa

⁷⁵ Utrikesdepartementet 2019.

⁷⁶ Miljödepartementet 2020.

⁷⁷ Act Alliance EU 2021.

⁷⁸ CONCORD Sverige 2020b. Vänsterpartiet föreslår som enda parti (bort-

sett från separata motioner från Socialdemokraterna och Miljöpartiet) nya och additionella medel för klimatbistånd utöver redan utlovat bistånd.

⁷⁹ Regeringskansliet 2018.

⁸⁰ Sida 2020.

offentlig-privata partnerskap. Man erbjuder rådgivning och finansiering för att hjälpa partnerskap att växa och globala modeller för hållbara lösningar inom mat och jordbruk, vatten, energi, städer och cirkulär ekonomi. Strategin för hållbar miljö, hållbart klimat och hav samt hållbart nyttjande av naturresurser förutsätter nära samarbete med strategin för hållbar ekonomisk utveckling. Samarbetet sker här främst kring nyttjande av naturresurser, inklusive jordbruk, fiske och skog, samt markrättigheter, hållbart företagande/grön tillväxt och utvecklingen av garantier.

Om vi tittar närmare på Sveriges bistånd till jordbruk och livsmedelstrygghet uppgick det år 2019 till 1,4 miljarder enligt Sidas portföljöversyn.⁸¹ Detta innebär att jordbruket och livsmedelstryggheten endast utgjorde 2,6 procent av det totala svenska biståndet för år 2019. Detta trots jordbrukets centrala roll för fattigdomsminskning, att säkerställa rätten till mat och, som vi såg ovan, dess utsatthet för klimatförändringar och dess potential att motverka dem. 17 procent av biståndet till jordbruk och livsmedelstrygghet har miljömässig hållbarhet som huvudsyfte, 78 procent som väsentligt syfte.⁸²

Om vi ser till jämställdhet har 20 procent av det totala svenska biståndet 2019 jämställdhet som huvudfokus.⁸³

Av dessa medel går 4 procent till jordbruksbistånd. Både summor och andelar ökar om man breddar definitionen och tittar på bistånd som inte har jämställdhet som huvudfokus men som har ett jämställdhetsperspektiv. Här hittas 68 procent av allt bistånd från Sverige. Av dessa medel går enbart 8 procent till bistånd rörande jordbruk, skog och fiske.⁸⁴ Biståndsinsatser som kombinerar ett starkt jämställdhetsfokus med jordbruk, klimat och miljö står således för en mycket liten del av allt Sveriges bistånd.

SAMMANTAGET OM JORDBRUKET, SVERIGES KLIMATFINANSIERING OCH BISTÅND

Sverige bidrar relativt sett mycket till den globala klimatfinansieringen. Vi lever emellertid inte upp till våra åtaganden om additionella medel till klimatfinansiering. Sveriges klimatfinansiering kanaliseras genom de fonder som vi tittade på i tidigare stycken. Som vi såg där har dessa fonder ett mycket begränsat fokus på jordbruk och ett svagt jämställdhetsfokus. Detta återspeglas alltså även i den svenska klimatfinansieringen. Vad gäller det svenska biståndet har det ett starkt klimatfokus, men såväl det klimatrelaterade biståndet som biståndet i sin helhet har ett mycket begränsat fokus på jordbruk. Jämställdhet är dock starkt integrerat i det svenska biståndet.

⁸¹ Observera att denna siffra är högre än de 1,156 miljarder som enligt databasen OpenAid gick till jordbruk 2019.

⁸² Sida's Helpdesk for Environment and Climate Change 2020; Sida 2020.

⁸³ Sida 2019. Globalt sett har enbart 4 procent av alla givarländers bistånd just jämställdhet som sitt huvudsakliga mål. Av dessa resurser allokeras i sin tur cirka 10 procent till jordbruksbistånd. Se OECD 2019a.

⁸⁴ OECD 2019b.

I bonden Maria Munyi's köksträdgård i Kenya odlas plantor i säckar för att spara vatten.
Foto Onyango Ayani.

REKOMMENDATIONER

Sverige bidrar relativt mycket till den globala klimatfinansieringen, men lever inte upp till åtaganden om additionella medel till klimatfinansiering. Sveriges klimatfinansiering kanaliseras genom fonder med ett mycket begränsat fokus på jordbruk och jämställdhet. Däremot är det svenska biståndet starkare på klimat och jämställdhet, men även Sverige har en låg andel av biståndet som går till jordbruk.

Vi-skogens och We Effects rekommendationer till svenska beslutsfattare och Sida är:

1. Gör Sveriges klimatfinansiering ny och additionell på riktigt.

Klimatfinansieringen ska vara ett tillägg till dagens biståndsnivå på 1 procent av Sveriges brutonationalinkomst. Behovet av internationellt utvecklingssamarbete har knappast blivit mindre under senare år – tvärtom. Sverige ska därför inte ta medel från internationellt utvecklingssamarbete för att ge till klimatfonder. I stället måste Sverige budgetera för att ge additionella pengar till klimatfinansiering redan nu, samt kunna öka finansieringen efter 2025 i linje med vad Sverige lovat i Parisavtalet.

2. Säkerställ att mer klimatfinansiering når människor som lever i fattigdom.

Klimatfinansieringen måste nå hela vägen fram till de samhällen som drabbas hårdast av klimatkrisen, särskilt småskaliga bönder, kvinnor och unga, i linje med Agenda 2030:s huvudprincip om att ingen får lämnas utanför. Sverige bör kräva ett ökat fokus på klimatanpassning i internationell klimatfinansiering där summan till anpassningsåtgärder bör utgå från behoven.

3. Kräv starkare ställning för jordbruket och jämställdheten i klimatomställningen.

Verka för att förändra det globala livsmedelssystemets struktur för att uppnå en fyrfaldig effekt: *minska klimatförändringar, stärka utvecklingsländers anpassningsförmåga, stärka rättigheterna för kvinnor på landsbygden och minska fattigdom och hunger*. Bryt ner silor och sök långsiktiga win-win-lösningar med Agenda 2030 som mål och hållbart jordbruk och agroekologi som motor.

4. Gör klimaträttvisa till överordnat mål för svensk internationell klimatpolitik.

Säkerställ att all klimatfinansiering, inklusive den som tilldelas genom globala fonder, tillämpar rättighetsperspektiv som garanterar mänskliga rättigheter, deltagande, ansvarsskyldighet, ickediskriminering och jämställdhet, liksom principerna för lokalt ledd anpassning och en rättvis klimatomställning.

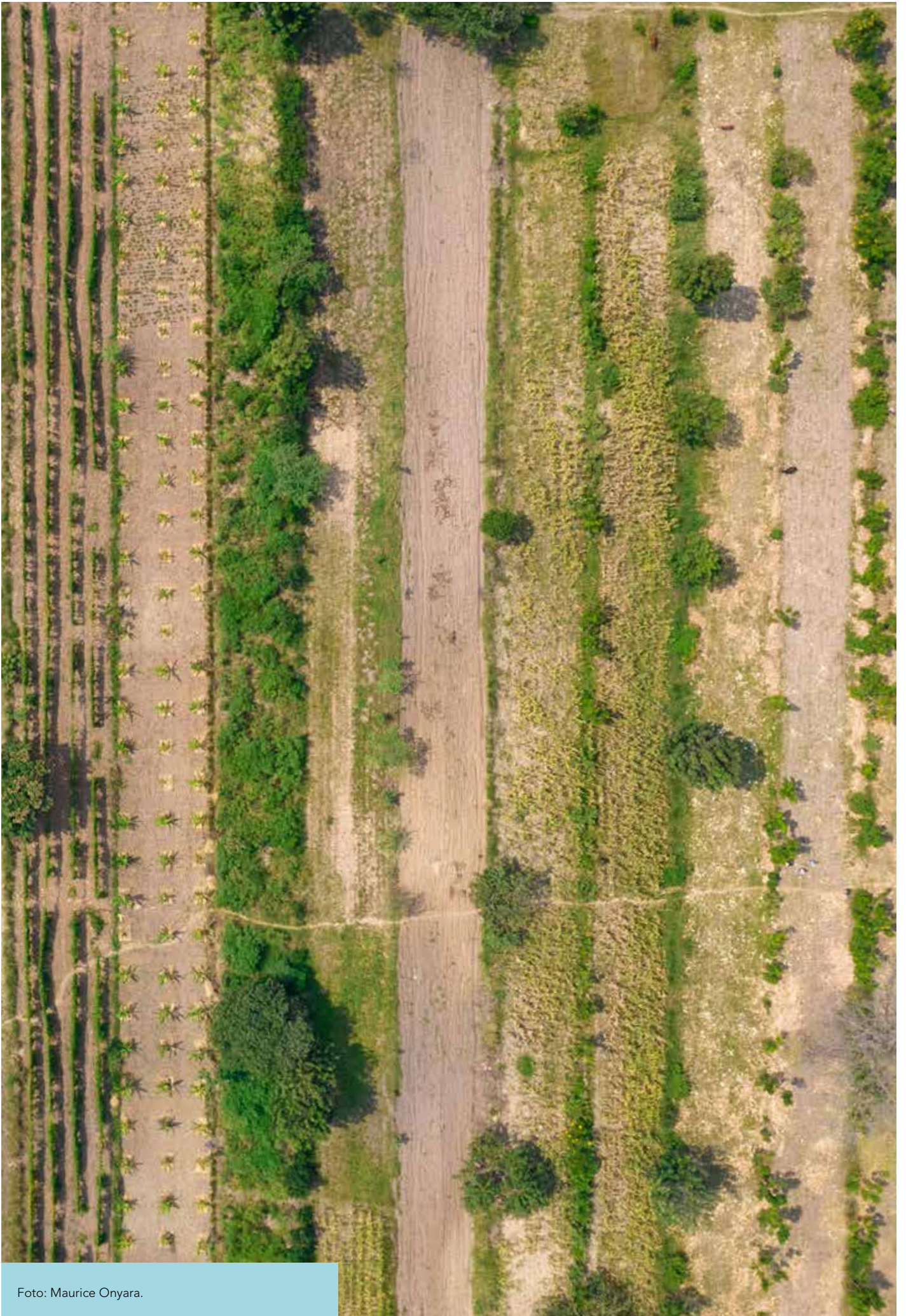

Foto: Maurice Onyara.

REFERENSER

Act Alliance EU (2021) *Setting the Standard: Climate finance from EU and EFTA Member States*. <http://agroforestrynetwork.org.hemsida.eu/wp-content/uploads/2018/09/Sa-bidrar-agroforestry-till-FNs-globala-mal.pdf>

Agroforestry Network och Vi-skogen (2018) *Så bidrar agroforestry till FN:s globala mål*. <http://agroforestrynetwork.org.hemsida.eu/wp-content/uploads/2018/09/Sa-bidrar-agroforestry-till-FNs-globala-mal.pdf>

Agroforestry Network (2019) *Agroforestry for adaptation and mitigation to climate change*. <https://agroforestrynetwork.org/wp-content/uploads/2019/12/Agroforestry-for-adapation-and-mitigation-to-climate-change.pdf>

AWID (2011) *Agroecology: Exploring opportunities for women's empowerment based on experiences from Brazil*. *Feminist Perspectives Towards Transforming Economic Power*. https://www.awid.org/sites/default/files/atoms/files/feminist_perspectives_agroecology.pdf

Briggs, Helen (2020) *Carbon: How calls for climate justice are shaking the world*. <https://www.bbc.com/news/science-environment-56941979>

Castañeda, Andrés; Doan, Dung; Newhouse, David; Nguyen, Minh Cong; Uematsu, Hiroki och Azevedo, João Pedro (2016) *Who Are the Poor in the Developing World?* World Bank Group. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/187011475416542282/pdf/WPS7844.pdf>

CFS (2021) *The CFS Voluntary Guidelines on Food Systems and Nutrition (VGFsN)*. <http://www.fao.org/3/ne982en/ne982en.pdf>

Colombo, B; West, P; Smith, P; Tubiello, FN; Gerber, J; Engstrom, P; Urevig, A; Wollenberg, E (2016) *How Does Agriculture Change Our Climate? Environment Reports: Food Matters*. <http://www.environmentreports.com/how-does-agriculture-change>

CONCORD Sverige (2020a) *Feminist Policies for Climate Justice, highlighting key linkages between gender and climate*. <https://concord.se/wp-content/uploads/2020/06/fem-rapport-2020-final.pdf>

CONCORD Sverige (2020b) *Partiernas biståndspolitik för klimat och miljö 2021*. <https://concord.se/partiernas-bistandspolitik-for-klimat-och-miljo-2021>, besökt 17 maj 2021.

CPI och IFAD (2020) *Examining the Climate Finance Gap for Small-Scale Agriculture*. <https://www.ifad.org/en/web/knowledge/publication/asset/42157635>

CPI (2021) *The Landscape of Climate Finance in Kenya. On the road to implementing Kenya's NDC*. <https://www.climatepolicyinitiative.org/wp-content/uploads/2021/03/The-Landscape-of-Climate-Finance-in-Kenya.pdf>

Dunne, Daisy (2020) *Mapped: How climate change disproportionately affects women's health*, publicerad på CarbonBrief, <https://www.carbonbrief.org/mapped-how-climate-change-disproportionately-affects-womens-health>, besökt 31 maj 2021.

European Association for Agroecology (odaterad) *Principles of agroecology. Definition of agroecology in United Nations documents*, <https://www.agroecology-europe.org/our-approach/principles/>, besökt 23 juni 2021.

FAO (2016a) *Food and Agriculture: Key to achieving the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <http://www.fao.org/3/a-i5499e.pdf>

FAO (2016b) *Climate is changing. Food and agriculture must too*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/i5758e/i5758e.pdf>

FAO (2016c) *The State of Food and Agriculture 2016. Climate change, agriculture and food security*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/i6030e/i6030e.pdf>

FAO (2018) *Transforming food and agriculture to achieve the SDGs. 20 interconnected actions to guide decision-makers*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/I9900EN/i9900en.pdf>

FAO (odaterad) *Codex and the Sustainable Development Goals*, <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/sdgs/en>, besökt 8 juni 2021.

FAO och UNEP (2020) *The State of the World's Forests 2020. Forests, biodiversity and people*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/ca8642en/CA8642EN.pdf>.

FAO, IFAD, UNICEF, WFP och WHO (2021) *The State of Food Security and Nutrition in the World 2021. Transforming food systems for food security, improved nutrition and affordable healthy diets for all*. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/cb4474en/cb4474en.pdf>

FSIN (2020) *2020 Global Report on Food Crises. Joint Analysis for Better Decisions*. <https://www.fsinplatform.org/sites/default/files/resources/files/GRFC%20ONLINE%20FINAL%202020.pdf>

Gliessman, Steve. (2007) *Agroecology: the Ecology of Sustainable Food Systems*, second edition. New York: Taylor and Francis.

Gliessman, Steve (2011) Transforming Food Systems to Sustainability with Agroecology. *Journal of Sustainable Agriculture* 35 (8): 823-825.

Gliessman, Steve (2015) *Agroecology: the Ecology of Sustainable Food Systems*. New York: Taylor & Francis.

HLPE (2019). *Agroecological and other innovative approaches for sustainable agriculture and food systems that enhance food security and nutrition*. A report by the High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Rom: FAO. <http://www.fao.org/3/ca5602en/ca5602en.pdf>

Hårsmar, M. (2010) *Why is agriculture so important to reducing poverty?* Policy Notes, 2010/7. Uppsala: Nordic Africa Institute. https://www.researchgate.net/publication/266794486_Why_is_agriculture_so_important_to_reducing_poverty

ICRC (2020) *When rain turns to dust. Understanding and responding to the combined impact of armed conflicts and the climate and environment crisis on people's lives*. Genève: ICRC. https://www.icrc.org/sites/default/files/topic/file_plus_list/rain_turns_to_dust_climate_change_conflict.pdf

IFAD (2013) *First Global Indigenous Peoples' Forum at IFAD*. IFAD, <https://www.ifad.org/en/web/latest/-/news/first-global-indigenous-peoples-forum-at-ifad>

IPCC (2019) *IPCC Special Report on Climate Change, Desertification, Land Degradation, Sustainable Land Management, Food Security, and Greenhouse gas fluxes in Terrestrial Ecosystems*. Intergovernmental Panel on Climate Change.

Kent, C. (2021) *2 years since Cyclone Idai and Mozambique has already faced an additional 3 cyclones*. ReliefWeb, <https://reliefweb.int/report/mozambique/2-years-cyclone-idai-and-mozambique-has-already-faced-additional-3-cyclones>, besökt 24 maj 2021.

Miljödepartementet (2020) *Sverige bidrar allt mer till klimatåtgärder i utvecklingsländer*, pressmeddelande 1 oktober 2020, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/10/sverige-bidrar-allt-mer-till-klimatåtgarderi-utvecklingslander/>, besökt 20 maj 2021.

Ministry of Environment and Natural Resources (2016) *Sessional Paper No. 5 of 2016 on National Climate Change Framework Policy*. <http://www.environment.go.ke/wp-content/uploads/2018/08/Climate-Change-Framework-PolicyMay2017.pdf>

Ministry of Environment and Forestry (2020) *Submission of Kenya's Updated Nationally Determined Contribution*. Ref. ME&F/CS/249/2020. [https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/SubmittedDocuments/Kenya%20First/Kenya%27s%20First%20%20NDC%20\(updated%20version\).pdf](https://www4.unfccc.int/sites/ndcstaging/SubmittedDocuments/Kenya%20First/Kenya%27s%20First%20%20NDC%20(updated%20version).pdf)

Naturskyddsforeningen (2021) *Frågor och svar om agroekologi*, <https://www.naturskyddsforeningen.se/artiklar/fragor-och-svar-om-agroekologi>

Naturvårdsverket (2020) *Ekosystemtjänster är grunden för vår välfärd*, <https://www.naturvardsverket.se/ekosystemtjanster>

OECD (2019a) *Aid in Support of Gender Equality and Women's Empowerment. Donor charts*. <https://www.oecd.org/dac/financing-sustainable-development/development-finance-topics/Aid-to-gender-equality-donor-charts-2019.pdf>

OECD (2019b) *Aid projects targeting gender equality and women's empowerment (CRS)*. https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=DV_DCD_GENDER

OECD (2020) *Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries in 2013–18*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/f0773d55-en>.

OECD (2021) *Climate Finance Provided and Mobilised by Developed Countries: Aggregate trends updated with 2019 data, Climate Finance and the USD 100 Billion Goal*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/03590fb7-en>

OpenAid (odaterad) *Sveriges bistånd till alla mottagare via alla samarbetspartner inom Jordbruk år 2019* <https://openaid.se/activities/distribution/activities?sectorCategory=311&year=2019> besökt 24 augusti 2021.

Overshoot Day (odaterad) *Infographics and videos*, <https://www.overshootday.org/newsroom/infographics/>, besökt 31 maj 2021.

Petersen, P., Tardin, J. M., och Marochi, F. (2002) *Tradição (agri)cultural e inovação agroecológica: facetas complementares do desenvolvimento agrícola socialmente sustentado na região Centro-Sul do Paraná*. Rio de Janeiro: ASPTA.

Regeringskansliet (2018) *Strategi för Sveriges globala utvecklingssamarbete inom hållbar miljö, hållbart klimat och hav, samt hållbart nyttjande av naturresurser 2018–2022*. <https://www.regeringen.se/494483/contentassets/6491391c577645b8b7d59eee1dc66562/strategi-for-sveriges-globala-utvecklingssamarbete-inom-hallbar-miljo-hallbart-klimat-och-hav-samt-hallbart-nyttjande-av-naturresurser-20182022.pdf>

Riccardi, V., Ramankutty, N., Mehrabi, Z., Jarvis, L. och Chokoling, B. (2018) How much of the world's food do smallholders produce? I *Global Food Security*, 17: 64-72. DOI: 10.1016/j.gfs.2018.05.002.

Schalatek, Liane (2020) *Gender and Climate Finance. Climate Finance Fundamentals 10*. Heinrich Böll Stiftung Washington, DC. <https://climatefundsupdate.org/publications/gender-and-climate-finance-2019/>.

Sida (2019) *Gender Equality. Mainstreaming gender equality and women's and girls' empowerment*. Portfolio overview. https://publikationer.sida.se/contentassets/3f769dd97cdc4bebafad1fc68afd4dad/10204167_portfolio_gender_equality_2019_webb.pdf.

Sida (2020) *Strategirapport 2019 för Sveriges globala utvecklingssamarbete inom hållbar miljö, hållbart klimat och hav, samt hållbart nyttjande av naturresurser 2018–2022*.

Sida's Helpdesk for Environment and Climate Change (2020) *Helpdesk Statement on Sida's support to agriculture – Final report*. Gothenburg University, Chalmers och SLU.

The Guardian (2021) *Kenya faces \$62bn bill to mitigate climate-linked hunger, drought and conflict* <https://www.theguardian.com/global-development/2021/jan/08/kenya-faces-62bn-bill-to-mitigate-climate-linked-hunger-drought-and-conflict>

UN (2015). *Paris Agreement*. https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf

UN (2019) *UNFCCC's Gender Action Plan*. FCCC/CP/2019/13/Add.1. https://unfccc.int/sites/default/files/resource/cp2019_13a01E.pdf

UN Women, Women Count & UN Department of Economic and Social Affairs. (2020) *Progress on the Sustainable Development Goals. The gender snapshot, 2020*. <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2020/09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2020>

UNDP (2020a) *Covid-19 and Human Development: Assessing the Crisis, Envisioning the Recovery*. New York: UNDP. <http://hdr.undp.org/en/hdp-covid>.

UNDP (2020b) *COVID-19: Human development on course to decline this year for the first time since 1990*. <http://hdr.undp.org/en/content/covid-19-human-development-course-decline-year-first-time-1990> publicerad 20 maj 2020, besökt 24 maj 2021.

UNEP (2014) *The Adaptation Gap Report 2014. United Nations Environment Programme*. Nairobi. https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/9331/-Adaptation_gap_report_a_prel.pdf, besökt 24 maj 2021.

Utrikesdepartementet (2019) *Sverige fortsätter visa ledarskap i klimatomställningen*. Pressmeddelande 22 september 2019, <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2019/09/sverige-fortsatter-att-visa-ledarskap-i-klimatomstallningen/>, besökt 24 maj 2021.

Vi-skogen (2020) *Verksamhetsberättelse 2019. I trädens skugga växer både grödor och hopp*. https://viskogen.se/app/uploads/2020/06/vi-skogen2019_webb_ny.pdf

Vi-skogen och We Effect (2020) *Rättvis mat till alla!* https://viskogen.se/app/uploads/2020/11/rattvis-mat-till-alla_nov-2020_we-effect_vi-skogen.pdf

Världsbanken (2004) *Sustaining Forests – A Development Strategy*. Washington D.C.: World Bank. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/424531468781760578/pdf/297040v-1.pdf>

Världsbanken (2015) *Poverty headcount ratio at national poverty lines (% of population) – Kenya* <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.NAHC?locations=KE>, besökt 23 augusti 2021.

Världsbanken (2019) *Employment in agriculture (% of total employment) (modeled ILO estimate) – Kenya* <https://data.worldbank.org/indicator/SL.AGR.EMPL.ZS?locations=KE>, besökt 23 augusti 2021.

Världsbanken (2020) *Agriculture and Food*. <https://www.worldbank.org/en/topic/agriculture/overview>, besökt 24 augusti 2021.

Världsbanken (odaterad) *Indigenous Peoples*. <https://www.worldbank.org/en/topic/indigenouspeoples> besökt 18 augusti 2021.

We Effect (2021) *Schysst mat, #6 – Självhushåll*. Podcast, 9 juni 2021, <https://weeffect.se/blogg/schysstmat/avsnitt-6-sjalvhushall/>, besökt 22 juni 2021.

We Effect (odaterad) *Women's right to food – putting gender justice on the table*. <https://weeffect.se/app/uploads/2021/03/womens-right-to-food-putting-gender-justice-on-the-table.pdf>

WFP (odaterad) *Women are hungrier*. <https://www.wfpusa.org/women-are-hungrier-infographic/>, besökt 15 oktober 2020.

Wood, A. (2020) *Hälsosamma och hållbara nordiska livsmedelssystem*. Stockholm Resilience Centre & Stockholm University, presentation 23 april 2020. https://klimatval.files.wordpress.com/2020/08/klimatval_amanda-wood.pdf

FÖRKORTNINGAR

COP	Conference of the Parties, förkortning som används om FN:s klimattoppmöten samt FN:s toppmöten om biologisk mångfald	LMIC	låg- och medelinkomstländer
CPI	Climate Policy Initiative, tankesmedja	MCU	Machakos Cooperative Union
GEF	Global Environment Facility, den äldsta internationella klimatfonden	NDC	Nationally Determined Contributions, nationellt bestämda bidrag
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations, FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation	OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development, Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling
HLPE	High Level Panel of Experts on food security and nutrition, expertpanel inom FN	UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change, FN:s konvention om klimatförändringar
IFAD	International Fund for Agriculture Development, FN:s Internationella jordbruksutvecklingsfond	WFP	World Food Programme, FN:s livsmedelsprogram
LDCF	Least Developed Countries Fund, fond för pengar till världens minst utvecklade länder inrättad under UNFCCC		

Vi-skogen bekämpar fattigdom och klimatförändringar tillsammans genom trädjordbruk, och We Effect arbetar för en hållbar och rättvis värld fri från fattigdom.

Båda organisationerna vill göra det möjligt för kvinnor och män som lever i fattigdom att förbättra sina liv.

Denna rapport är skriven av
Vi-skogen och
We Effect tillsammans.

